

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала:

Антипенко Аліна Володимирівна

_____ (спеціальність, освітня програма)

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,
доцент **Гордій Н.М.**

Допущено до захисту
" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

канд. пед. наук, доцент **Корякіна І.В.**

Дата захисту: « ___ » _____ 20__ р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

Глухів 2022

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.....	9
1.2. Особливості розвитку творчих здібностей дітей 6-го року життя.....	14
1.3. Форми організації театральної діяльності в умовах ЗДО.....	18
1.4. Педагогічне керівництво організацією театральної діяльності дітей.....	24
1.5. Театральна діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.	33
Висновки до 1 розділу	37
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПЛИВУ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	40
2.1. Визначення рівня розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку	40
2.2. Методика розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театральної діяльності.....	46
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження	50
Висновки до 2 розділу	54
Загальні висновки	56
Методичні рекомендації педагогам	62
Список використаних джерел	64
Додатки	

ВСТУП

Проблема розвитку творчої особистості викликає гострий інтерес у всьому світі. Розв'язання її суттєве в зв'язку з тим, що головна умова прогресивного розвитку суспільства – людина, що здатна до творення. У сучасному світі необхідно від початку, з перших років життя людини, закладати основи розуміння світу як такого, що динамічно змінюється, в якому особистість перебуває в стані постійного творення цього світу і самого себе. Цьому процесу успішно сприяє театральна-ігрова діяльність.

На реалізацію творчого розвитку дошкільників впливають такі чинники:

- накопичення вражень про навколишній світ (щоб сформувати творчі здібності, дитині необхідно накопичити якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності. Пізніше дитина зацікавиться процесом творчості спочатку в тому виді діяльності, який їй подобається найбільше. Сформувавши інтерес дитини до будь якого з видів діяльності вдасться захопити вихованця процесом творчості);
- створення розвивального середовища (педагог має створити в дитячому садку сприятливі умови щоб задовольнити природне прагнення дитини до творчості. До таких відносяться: розвивальні завдання, правильна оцінка досягнень дітей у творчій діяльності, утримання від негативних оцінок під час прояву дитиною творчої активності, ситуації вільного спілкування, відповіді на численні запитання дітей, можливість дитини побути на самоті, давати дитині достатню свободу для реалізації своїх творчих завдань, бережне не нав'язливе спонукання до прояву творчих дій, а також наявність необхідних для творчості матеріалів - вони завжди мають бути доступними для дитини);
- креативність і емоційність педагога (педагоги мають зберегти у своїй душі дитину: безпосередність, доброзичливість, чистоту думок, мрію, довірливість, казку, захоплення від відкриття світу, доброту).

- робота з сім'єю (педагоги мають інформувати батьків про шляхи розвитку творчих здібностей дітей, щоб більш гармонійно і цілісно підійти до цього питання) [4].

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників [3]. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу [21, 22].

Показник творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього [15].

Важко переоцінити значення образотворчого мистецтва в житті дитини. Психологічними дослідженнями П. Блонського, Л. Виготського, С. Рубінштейна доведено, що дітям дошкільного віку доступне естетично-художнє сприймання творів образотворчого мистецтва, старші дошкільники здатні естетично оцінити художній твір (картину, скульптуру), висловити своє ставлення до нього.

Як засвідчують дослідження Є. Фльоріної, М. Івашиніна, Н. Зубарева, В. Єзикеєва, Н. Пакуліної, Н. Карпинської та інших, дошкільникам доступне створення пейзажних та сюжетних картин, натюрмортів. Дитяча творчість ґрунтується на наслідуванні, яке слугує важливим чинником розвитку дитини, зокрема його творчих здібностей. Завдання педагога – спираючись на схильність дітей до наслідування, прищеплювати їм навички й уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у них самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь, формувати критичне мислення, цілеспрямованість.

У роботах А. Запорожця, В. Давидова, М. Поддякова встановлено, що дошкільнята здатні в процесі предметної чуттєвої діяльності, виділяти суттєві властивості предметів і явищ, встановлювати зв'язок між окремими явищами і

відображати їх в образній формі. Цей процес особливо помітний у різних видах практичної діяльності: формуються узагальнені способи аналізу, синтезу, порівняння і зіставлення, розвивається вміння самостійно знаходити способи розв'язання творчих завдань, вміння планувати свою діяльність, розкривається творчий потенціал. Звідси випливає необхідність занять не тільки образотворчим мистецтвом, а театральною-ігровою діяльністю.

Особливістю сучасного освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є різноманітність видів діяльності та їх успішна інтеграція. На думку сучасних долідників, розкриттю внутрішніх якостей особистості і самореалізації її творчого потенціалу найбільшою мірою сприяє синтез мистецтв. Цей погляд на виховання дитини зробив актуальною проблему освіти і виховання дошкільників засобами театального мистецтва, як могутнього синтетичного засобу розвитку їх творчих здібностей (Л. Выготский, Б. Теплов, Д. Менджеріцкая, Л. Артемова, Е. Трусова, Р. Жуковська, Н. Карпінська) [1, 36, 37].

Оскільки стратегічною метою сучасної дошкільної освіти є розвиток життєвої компетентності дитини, спрямування її на творчість і самореалізацію, сучасні освітні програми (Впевнений старт, Дитина, Українське дошкілля, Я у Світі тощо) пропонують залучення дітей до різноманітних видів роботи: інсценування, драматизація твору з його творчим переосмисленням, втілення творчого задуму в образотворчу діяльність, виготовлення виробів із різноманітних матеріалів, етюди, пантоміми, пошуково-дослідницька діяльність під час ознайомлення дітей з природою тощо. Все це дає великий поштовх для розвитку творчості дитини, у якій розвивається творча уява й проявляється вміння створювати нове, своє [7, 19, 31, 34, 42].

Театр для дитини - це гра, диво, казка. Мистецтвом театру є органічний синтез музики, танцю, живопису, риторики, акторської майстерності, та поєднує в єдине ціле засоби виразності, що наявні в арсеналі окремих мистецтв, тим самим, створює умови для виховання цілісної творчої особистості, сприяє здійсненню мети сучасної освіти. Старший дошкільний вік характеризується підвищеною цікавістю дітей до сюжетно-рольових ігор. Саме вони

допомагають дитині освоїти правила і закони дорослих людей. Кожна дитина грає посвоєму, але всі вони копіюють в своїх іграх дорослих, улюблених героїв, прагнуть бути схожими на них. Ігри дітей можна розглядати як імпровізовані театральні постановки. Дитині надається можливість побувати в ролі актора, режисера, декоратора, бутафора, музиканта. Виготовлення бутафорії, декорацій, костюмів дає привід для образотворчої і технічної творчості дітей. Науковцями та практиками доведено, що саме театральнo-ігрова діяльність сприяє формуванню правильної моделі поведінки у сучасному світі, підвищенню загальної культури дитини. За допомогою театральнo-ігрової діяльності ми залучаємо дітей до духовних цінностей, знайомимо їх з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами, традиціями, удосконалюємо навички втілювати в грі певні переживання, спонукаємо до створення нових образів, до мислення [30].

Актуальність, суспільна значущість, недостатня вивченість даної проблеми обумовили вибір теми нашого дослідження **«Розвиток творчих здібностей старших дошкільників засобами театральнo-ігрової діяльності»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив театральнo-ігрової діяльності на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – театральнo-ігрова діяльність як засіб розвитку розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотезою дослідження є припущення, що розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку відбуватиметься успішно за умови систематичного використання в освітньому процесі ЗДО театральнo-ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми;

- 2) визначити і обґрунтувати рівні розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі театральної-ігрової діяльності;
- 3) розробити систему роботи з використанням засобів театральної-ігрової діяльності та обґрунтувати ефективність її впливу на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна результатів дослідження: теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено вплив системи роботи з використанням засобів театральної-ігрової діяльності на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає в структуруванні наукових поглядів на розвиток творчих здібностей засобами театральної-ігрової діяльності.

Практичне значення дослідження полягає у виборі методів діагностування рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку та розробленні системи роботи з використанням засобів театральної-ігрової діяльності, яка позитивно впливає на розвиток творчих здібностей старших дошкільників. Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези нами використано комплекс наукових **методів дослідження:**

теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення даних психолого-педагогічної, філософської літератури з проблеми дослідження, вивчення документації закладів дошкільної освіти, вивчення та узагальнення досвіду роботи педагогів закладів дошкільної освіти, батьків, які дали змогу сформулювати власний погляд на проблему дослідження та виявити наукові засади розвитку художньої творчості дітей 6-го року життя на засадах вільного вибору образотворчих завдань;

емпіричні методи дослідження: бесіди, анкетування, спостереження, аналіз та узагальнення, що сприяли вивченню реального стану проблеми у сучасній дошкільній освіті; педагогічний експеримент, статистична та аналітична обробка даних дослідження.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Глухівського ЗДО «Зірочка».

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, рекомендацій, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.

Творчість – діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Вона передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною і оригінальністю, унікальністю [16, 20].

Я. Пономарьов поділяє поняття творчості в широкому і вузькому сенсі (широкий зміст іменує «прямим», вузький – «загальноприйнятим»). На його думку творчість – у прямому сенсі – це творення нового. У такому значенні це слово могло бути застосоване до всіх процесів органічної та неорганічної життя, бо життя – ряд безперервних змін і все оновлюється і все зароджується в природі є продукт творчих сил. Але поняття творчості припускає особисту початок і відповідне йому слово уживається по перевазі в застосуванні до діяльності людини. У цьому загальноприйнятому сенсі творчість – умовний термін для позначення психічного акту, що виражається у втіленні, відтворенні або комбінації даних нашої свідомості, в (відносно) новою формою, в області абстрактній думки, художньої та практичної діяльності (творчість наукове, творчість поетичне, музичне, творчість в образотворчих мистецтвах, творчість адміністратора, полководця тощо» [24].

Існує безліч визначень здібностей. Так, Б. Теплов вважає, що здібності – це індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людини від іншої і мають відношення до успішності виконання будь-якої діяльності або багатьох діяльностей [17, 40].

За визначенням Н. Лейтеса, здібності – це властивості особистості, від яких залежить можливість здійснення і ступінь успішності діяльності [32].

С. Рубінштейн вважав, що здібності не можна розглядати поза особистості. Під здібностями він розумів таку частину структури особистості, яка, актуалізуючи в конкретному виді діяльності, визначає якість останньої [33]

Здібності мають свої зміст і структуру, визначити які вкрай важливо, вважав А. Венгер. В іншому випадку невідомо, що треба формувати [41].

При визначенні змісту здібностей на перший план виступає питання про їх співвідношення зі знаннями, вміннями, навичками. У цьому питанні немає єдиної думки:

- здібності не зводяться до навичок, вмінь, а можуть пояснювати легкість і швидкість їх придбання (Б. Теплов);
- знання, уміння і навички розглядаються як один з компонентів здатності, але не головний. Ядром є якість процесів, які регулюють сукупність застосування знань, умінь, навичок (С. Рубінштейн);
- одним з компонентів здібностей є особлива умілість руки як результат вдосконалення, збагачення умінь і навичок (Я. Помарьов) [27,28].

В. Кудрявцев відзначає, що розвиток художніх здібностей можливе лише в процесі засвоєння знань, умінь і навичок. Це зауваження важливо, оскільки нерідко в практиці відбувається різке протиставлення здібностей знань, умінь, навичок [27].

А. Венгер, розуміючи під здібностями орієнтовні дії, відділяв їх від знань, умінь і навичок, відносячи останні до робочої, виконавчої частини діяльності [32].

Стосовно до образотворчої діяльності важливо виділити зміст здібностей, що виявляються і формуються в ній, їх структуру, умови розвитку. Тільки в цьому випадку можлива цілеспрямована розробка методики розвиваючого навчання образотворчої діяльності.

Спроба визначити зміст здібностей до образотворчої діяльності робилася неодноразово різними дослідниками. На відміну від змісту здібностей до інших

видів діяльності, зміст, структура цих здібностей в певній мірі розкриті і представлені у психолого-педагогічній літературі. Однак, вони не є безперечними вже тому, що різні або за своєю сутністю, або за обсягом, або за структурою.

Наявні дані з цієї проблеми можна проаналізувати, спираючись на загальноприйнятій в теорії здібностей підхід до визначення її змісту - виходячи із специфіки діяльності.

Театрально-ігрова діяльність – це відображення навколишнього в формі конкретних, чуттєво сприймаються зорових образів. Створений образ (роль у виставі чи сюжетно-рольвій грі тощо) може виконувати різні функції (пізнавальну, естетичну), так як створюється з різною метою. Мета творення образу обов'язково впливає на характер його виконання. [8, 14]

Творча діяльність виникає не відразу, а поволі і поступово, розвиваючись з простіших форм. На кожному віковому ступені вона має свій вираз, кожному періоду дитинства властива своя її форма. З цієї точки зору творчість – не винятковий процес, що стосується тільки окремих осіб, вона пронизує життя кожної людини, особливо в дитинстві.

У нормі уява активується в трирічному віці, залишається активною в дитинстві, підлітковому віці і юності, а в дорослому стані зберігається у невеликого числа особливо обдарованих людей. Уява – це здатність створювати нові чуттєві або розумові образи. Формувати такі образи здатні не тільки фантазія, але і сприйняття, уявлення, мислення. Уява є процес перетворюючого віддзеркалення дійсності. Це не придумування з нічого. Адже, нове створюється тільки з матеріалу зовнішньої дійсності або внутрішнього світу дитини в процесі діяльності.

Існують деякі вікові закономірності вираження уяви. Діти від трьох до п'яти років будують новий образ, ґрунтуючись на деяких елементах реальності, які стають центральною частиною нового образу. У віці чотирьох-п'яти років помітно знижується продуктивна уява, оскільки діти активно засвоюють норми

і правила соціуму.

Але вже в шість-сім років вони починають користуватися новим типом побудови уявного образу, коли елементи реальності займають лише другорядне місце, поступаючись першим місцем власним придуманим образами, що забезпечує оригінальність і продуктивність рішень. Творчість дитини в цьому віці часто носить проектний характер. Пізнавальна уява зазнає якісні зміни. Діти шести - семи років в своїх творах не просто передають перероблені враження, але і починають націлено шукати прийоми для цієї передачі. Можливість вибору виявляється не тільки в підборі адекватних прийомів реалізації продуктів уяви, передачі ідеї, але і в пошуку самої ідеї, задуму.

Дитинство – короткий період життя, коли над людиною ще не переважають раціональні вимоги відповідності певному статусу в суспільстві і вона поки не схильна до критичного самоаналізу підлітка. Творчість дитини легка і безтурботна, вона байдуже до норми і найменше припускає думку або погляд іншого.

Дитячу творчість можна назвати «натуральною», подібно тому, як Л. Виготський розрізняв натуральні, тобто дані від народження, природні, і вищі психічні функції. Вона відрізняється відвертістю світу, який дитина сприймає з оптимізмом. Вона орієнтований не на те, що треба, а на те, що можливо [10].

Характерна особливість дитячої творчості – її загальний характер. У дитинстві творять всі, дитяча творчість не зводиться до таких когнітивних передумов, як мислення, інтелект, пам'ять, уява: адже всі процеси пізнавального характеру хоч і нерівномірно, але монотонно розвиваються впродовж багатьох років, а творчості виявляє не таку однозначну динаміку. Відсутність творчості може бути слідством жорсткої системи виховання, що подавила структури власного «я» дитини, здатні протистояти тиску суспільству. Особливо небезпечно, якщо це відбудеться до «першого народження особистості», приблизно в трирічному віці [13].

Для дитини характерний в цей час варіативне мислення, коли вона виявляє і розкриває масу можливостей, створює багато видів одного і того ж рішення, але однаково прив'язана до кожного. Поки вона не здатна відокремити вдалий варіант від невдалого – з погляду культури, в якій вона розвивається. Доросла творчість, навпаки. Припускає саме відбір і відсів з позицій смаку, прийнятого в суспільстві, безпосередній діалог з культурою, в якій ця творчість народжується.

Дитяча творчість відрізняється від дорослої обмеженістю досвіду дітей. З цієї точки зору, їх творчість повинна бути біднішою. Проте, на відміну від дорослих, що мають більше елементів для комбінації, але що усвідомлено відсікають ті з них, які, згідно досвіду, неможливі, діти легко комбінують несумісні речі, не піддаючи критиці результат.

Відмінність дитячої творчості від дорослої полягає також в незахищеності останньої. Доросла людина, створюючи що-небудь, завжди дивиться на це не тільки власними очима, але і намагається оцінити результат очима інших людей. Саме тому багато новаторських ідей так ніколи і не реалізуються. Їх автори дуже точно представляють негативну реакцію тих, що оточують і вважають за краще не бачити результат, чим зустріти реакцію, яку необхідно пережити [32].

Дитина дивиться на свою творчість виключно власними очима, що люблять те, що створене. Для дітей властивий егоцентризм, згідно якому дитина упевнена, що дорослий дивиться на зроблене нею так само, як і вона сам, дитина не знає, що у неї є власний погляд на світ і не наділяє цією можливістю інших. Вона абсолютно упевнена, що, дивлячись на його малюнок, всі бачать те, що бачить вона сама. Але у дорослих немає фантазії дитини. Вони бачать на листі лише карлочки, а не вершників, що скачуть, на жвавих конях, за якими мчать клуби пилу на дорозі, і не чорний паротяг, що важко піднімається в гору і залишає після себе чорний дим.

Досвід навчить дитину цьому нерозумінню дорослих. Ще якийсь час

вона буде не боязливо обнародувати результати своєї творчості. Потім, залежно від агресивності найближчого оточення, вона або продовжуватиме творити, все покращуючи і покращуючи свою майстерність, або закриється від світу, перестане створювати і перетвориться на типового дорослого, такого, що критично дивиться на все незвичайне, все що знає і упевненого в своїй непогрішності.

Таким чином, дошкільний вік – оптимальний період для творчого розвитку людини. На кожному етапі життя дитини закладається певний фундамент, який має своє визначне місце в становленні цілісної особистості, лише на такому фундаменті можуть повноцінно формуватися психічні властивості та здібності, необхідні дитині для переходу на наступний віковий етап.

1.2. Особливості розвитку творчих здібностей дітей 6-го року життя

Творчі здібності як здатність до оригінального вирішення проблеми, утворюючи ядро всіх здібностей, є передумовою досягнення творчих результатів. Відповідно до положень про розвиток здібностей у діяльності та творчий характер діяльності, розвиток творчих здібностей у дошкільному віці відбувається через включення дитини в ігрову та продуктивну діяльність.

У дітей старшого дошкільного віку початковий творчий задум з'являється безпосередньо у процесі діяльності під впливом різноманітних асоціацій, і з часом цей задум може виникати уже до початку гри, підпорядковуючи собі творчі дії. Творчий задум дітей старшого дошкільного віку часто є нестійким і мінливим, оскільки на нього можуть впливати випадкові враження, почуття та переживання.

З психологічної точки зору старший дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці дитина вперше

усвідомлює відношення між ним і навколишніми, починає розбиратися в громадських мотивах поведінки, моральних оцінках, значущості конфліктних ситуацій. Тобто в цьому віці формування особистості набуває свідому фазу.

У старшому дошкільному віці відбувається поділ гри і праці, тобто діяльності, здійснюваної заради задоволення, яке отримує дитина в процесі самої діяльності та діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно значущого і соціально оцінюваного результату.

Рівень творчості дітей старшого дошкільного віку, як правило, залежить від тих навичок, яких дитина набула в іграх, спілкуванні з оточуючими, продуктивних видах діяльності.

Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою заглибитися в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання певної проблеми. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвиненою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці.

Старшій дошкільний вік вважається у віковій психології надзвичайно важливим у плані появи психологічних новоутворень, що дозволяють дитині перейти на новий етап вікового розвитку, тобто стати молодшим школярем, оволодіти новим видом провідної діяльності – навчанням. Пізнавальна діяльність мотивується допитливістю і бажанням спілкуватися з розумними людьми, тому основним завданням є формування пізнавального мотиву засобами діяльності [7].

Відмінна ознака творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку – суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням «відкриття» дитини може бути і новим, незвичним, але, в той же час, виконуватися за вказівкою вихователя, зайогозадумом, з його допомогою, а тому не бути творчістю. І в той же час дитина може запропонувати таке рішення, яке вже відоме, використовувалося на практиці, але додумався він до

нього самостійно, не копіюючи відоме. У цьому випадку ми маємо справу з творчим процесом, заснованим на здогаду, інтуїції, самостійному мисленні дитини [16, 20].

У цьому випадку важливий сам психологічний механізм діяльності, в якій формується вміння вирішувати нешаблонні, нестандартні задачі. Успішне формування у старших дошкільників творчого мислення можливе лише на основі врахування вихователем основних особливостей дитячої творчості та рішення центральних завдань у розвитку творчого мислення.

В. Роменцем були відмічені основні відмінні риси дитячої творчості:

- дитячий вимисел нудний і дитина не критично ставиться до нього;
- дитина раб своєї бідної фантазії [29].

Головним чинником, що визначає творче мислення дитини, є його досвід: творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і різноманітності минулого досвіду дитини. Звідси впливає і перше найважливіше завдання у формуванні творчого мислення старших дошкільників. Для того щоб сформувати у дитини вміння творчо вирішувати поставлені перед ним завдання, необхідно перш за все подбати про розвиток у них широкого кругозору, про створення реальної почуттєвої основи для уяви. Розвиток творчих здібностей невіддільне від формування виконавських умінь і навичок. Чим різнобічне і досконаліше вміння і навички дітей, тим багатша їхня фантазія, реальніші їхні задуми, тим більш складні завдання виконують діти [38].

Відомо, що розвиток мислення дитини невіддільне від розвитку її мови [41]. Тому найважливіше завдання в розвитку творчого мислення дітей – навчання їх вмінню словесно описувати картини, розповідати про природу, складати казки за картинками тощо. Засвоєння дітьми необхідного словникового запасу дуже важливо для формування і розвитку в них внутрішнього плану дії. При будь-якому творчому процесі завдання вирішується спочатку в розумі, а потім переноситься в зовнішній план.

Значення уяви в старшому дошкільному віці є вищою і необхідною здатністю дитини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. Якщо в цей період уяву спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції. Разом зі зменшенням здатності дитини фантазувати збіднюється особистість, знижуються можливості творчого мислення, гасне інтерес до мистецтва, науки і так далі [39]. Старші дошкільники велику частину своєї активної діяльності здійснюють за допомогою уяви. Їх ігри – плід буйної роботи фантазії, вони з захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою останньою також є творча уява. Коли в процесі своєї діяльності діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при загальному недоліку життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходять уява. Таким чином, значення функції уяви в розвитку творчих здібностей велике.

Діти старшого дошкільного віку дуже люблять займатися художньою діяльністю. Вона дозволяє дитині в найбільш повній вільній формі розкрити свою особистість, свої творчі здібності. Вся художня діяльність будується на активній уяві, творчому мисленні. Ці функції забезпечують дитині новий, незвичний погляд на світ. Вони сприяють розвитку мислення, пам'яті, збагачують його індивідуальний життєвий досвід! За словами Л. Виготського, уява забезпечує таку діяльність дитини:

- побудова образу, кінцевого результату його діяльності;
- створення програми поведінки в ситуації невизначеності;
- створення образів, які замінюють діяльність;
- створення образів описуваних об'єктів [12].

Отже, розвиток творчих здібностей дітей 6-го року життя пов'язаний з розвитком їх фантазії, уяви, мислення, мовлення, з розширенням їх кругозору.

1.3. **Форми організації театральної-ігрової діяльності в умовах ЗДО**

Ефективність дитячої театральної-ігрової діяльності та створення оригінальних образів обумовлені ступенем готовності дошкільника до них.

С. А. Козлова, Т. А. Куликова визначають готовність до театральної-ігрової діяльності дитини як систему знань і умінь, що забезпечують можливість спільної діяльності по створенню вистави і комфортність дитини на всіх її етапах. Ця система включає:

- знання про мистецтво театру та емоційно-позитивне ставлення до нього;
- вміння, що дозволяють дошкільнику створити образ у відповідності із завданням;
- вміння будувати сценічний образ дійових осіб;
- практичні вміння щодо здійснення власної сценічної діяльності;
- педагогічний супровід, що побудовано з урахуванням поступового наростання самостійності та творчості дитини;
- реалізації дітьми ігрових задумів.

Зміст роботи з театральної-ігрової діяльності включає в себе:

- перегляд лялькових вистав і бесіди з ним;
- підготовку та розігрування різноманітних казок і інсценувань;
- вправи на формування виразності виконання (вербальної та невербальної);
- окремі вправи з етики;
- вправи в цілях соціально-емоційного розвитку дітей;
- ігри-драматизації [29, 30].

Значну роль в організації театральної-ігрової діяльності відіграє вихователь, який повинен вміло спрямовувати цей процес. Необхідно, щоб вихователь не тільки виразно читав або розповідав що-небудь, умів дивитися і бачити, слухати і чути, але і був готовий до будь-якого «перетворення», тобто

володів основами акторської майстерності, а також основами режисерських умінь. Саме це веде до підвищення його творчого потенціалу і допомагає вдосконалювати театральну-ігрову діяльність дітей. Педагог повинен суворо стежити за тим, щоб своєю акторською активністю і розкутістю не перетворити дитину тільки у глядача. Не можна допускати, щоб діти боялися вийти на сцену, боялися помилитися. Неприпустимим є поділ дітей на «артистів» і «глядачів» [1].

В процесі реалізації комплексу занять з театральну-ігрової діяльності вирішуються такі завдання:

- розвиваються творчі здібності та творча самостійність дитини;
- виховується інтерес до різних видів творчої діяльності;
- діти оволодівають імпровізаційними вміннями;
- розвиваються усі компоненти мовленнєвої діяльності;
- удосконалюються пізнавальні процеси [9].

В ході театральну-ігрової діяльності педагог часто залучає дітей до творчих ігор. Класифікація творчих ігор. Дослідники А. Запорожець, А. Леонтєв, А. Лурія, Д. Ельконін та інші визначають гру є найбільш доступний вид діяльності для дитини, цікавий спосіб переробки, вираження емоцій, вражень. Театралізована гра є ефективним засобом соціалізації дитини-дошкільника. В процесі осмислення дитиною морального підтексту літературного твору, розвивається почуття партнерства, відбувається освоєння способів позитивної взаємодії. У театралізованій грі діти знайомляться з почуттями, настроями героїв, освоюють способи емоційного вираження, самореалізуються, самовиражаються, знайомляться з навколишнім світом через образи, звуки тощо, які сприяють розвитку психічних процесів, якостей і властивостей особистості (уява, самостійність, ініціативність, емоційна чуйність). Адже в процесі гри діти сміються, коли сміються персонажі, сумують разом з ними, можуть плакати над невдачами улюбленого героя, завжди прийти йому на допомогу [23].

Більшість дослідників приходять до висновку про те, що театралізовані ігри є найбільш близькими до мистецтва, тому часто називають їх творчими.

М. Васильєва, С. Козлова, Д. Ельконін, Е. Трусова та інші поняття «театралізована гра», «театральна-ігрова діяльність і творчість» і «гра-драматизація» ототожнюють. На думку Д. Ельконіна, театралізована гра зберігає всі структурні компоненти сюжетно-рольової гри: роль (визначальний компонент), ігрові дії, ігрове вживання предметів, реальні відносини [1, 13, 18].

У театралізованих іграх ігрова дія, ігровий предмет (костюм чи лялька), мають більше значення, так як полегшують прийняття дитиною ролі, визначають вибір ігрових дій. Характерними особливостями театралізованої гри на думку Л. Артемової, Л. Ворошиної, Л. Фурміної та інших є літературна чи фольклорна основа змісту і наявність глядачів [26]. Але у театралізованій грі образ героя, його основні риси, дії, переживання визначені змістом твору. Творчість дитини виявляється в едентичному зображенні персонажа. Для цього треба зрозуміти, який персонаж, чому так чинить, уявити собі його стан, почуття, вміти аналізувати і оцінювати вчинки. Це багато в чому залежить від досвіду дитини: чим різноманітніше його враження про оточуюче життя, тим багатша уява, почуття, здатність мислити. Тому дуже важливо ще з раннього віку залучати дитину до різних видів мистецтва, зокрема театру.

Зацікавити дітей мистецтвом, навчити їх розуміти прекрасне є головною метою вихователя та музичного керівника. Саме мистецтво (театр) пробуджує в дитині здатність міркувати про світ, про себе, про відповідальності за свої вчинки. В самій природі театралізованої гри (показ вистави) закладені її зв'язки з сюжетно-рольовою грою (гра в театр), що дає можливість об'єднати дітей загальною ідеєю, переживаннями, згуртувати на основі нової цікавої діяльності, що дозволяє кожному проявити активність, творчість, індивідуальність. Чим старші діти, чим вище рівень їх розвитку, тим ціннішою є театралізована гра. Театралізована гра сприяє становленню самодіяльних форм поведінки, де

з'являється можливість самим планувати сюжет або організувати ігри з правилами, знаходити партнерів, вибирати засоби для реалізації своїх задумів.

Театралізовані ігри дошкільників не можна назвати мистецтвом в повному розумінні слова, але вони наближаються до нього. Б. Теплов бачив у них перехід від гри до драматичного мистецтва, але в початковій формі. При розігруванні вистави в діяльності дітей та справжніх артистів багато спільного. Дітей також хвилюють враження, реакція глядачів, їх турбує результат.

С. Козлова, Т. Куликова зазначають, що в активному прагненні до творчого виконання полягає виховне значення театралізованих ігор [25]. На відміну від театральної постановки театралізована гра не вимагає обов'язкової присутності глядача, іноді досить зовнішнього наслідування. Привертаючи увагу батьків до цих ігор, підкреслюючи успіхи дитини, можна сприяти процесу становлення театрально-ігрової діяльності вдома. Репетиції, виготовлення костюмів, декорацій, квітков-запрошень для рідних об'єднують членів сім'ї, наповнюють життя змістовною діяльністю, радісними очікуваннями. Доцільно радити батькам використовувати досвід артистичної та театральної діяльності дитини, набутий ним у закладі дошкільної освіти. Це підвищує рівень самоповаги дитини.

Театралізовані ігри дають великий простір для творчих проявів дитини. Вони розвивають творчу самостійність дітей, спонукають до імпровізації у складанні невеликих оповідань і казок, підтримують прагнення самостійно шукати виразні засоби для створення образу, використовуючи рухи, пози, міміку, різну інтонацію, жести. Драматизація чи театральна постановка є найбільш поширеним видом дитячої творчості. Творчі здібності виявляються в тому, що дошкільнята об'єднують в грі різні події, вводять нові, недавні, які справили на них враження, іноді включають у зображення реального життя епізоди з казок, тобто створюють ігрову ситуацію. У театралізованій діяльності дії не даються в готовому вигляді. Літературний твір лише підказує ці дії, але їх ще треба відтворити з допомогою рухів, жестів, міміки. Дитина сама обирає

виразні засоби, переймає їх від старших. У створенні ігрового образу особливо велика роль слова. Воно допомагає дитині виявити свої думки і почуття, зрозуміти переживання партнерів, надає емоційної виразності сюжету.

Для розвитку творчості дітей засобами театральної-ігрової діяльності Л. Артемова виділяє ігри-драматизації та режисерські ігри [1, 12, 13].

У режисерських іграх дитина не є дійовою особою, вона діє з іграшковим персонажем, сама виступає в ролі сценариста і режисера, управляє іграшками або їх заступниками. Озвучуючи героїв і коментуючи сюжет, дитина використовує різні засоби вербальної виразності: інтонація, міміка, тощо. Важлива особливість цих ігор полягає в перенесенні функції з одного об'єкта реальності на інший. Їх схожість з режисерською роботою в тому, що дитина самостійно організовує простір, сама виконує всі ролі або просто супроводжує гру дикторським текстом.

Режисерські ігри можуть бути груповими, де кожен веде іграшки в загальному сюжеті або виступає як режисер імпровізованого концерту чи вистави. В групових іграх у дітей накопичується досвід спілкування, узгодження задумів і сюжетних дій.

Гра-драматизація це синтетичний вид діяльності дошкільників. Виникнення її можливе при наявності у дітей гарних знань літературного тексту, навичок виразного читання, вміння адекватно рухатись, використовувати свою міміку та жести, вміння створювати ігрове середовище, добираючи необхідні атрибути.

Ігри-драматизації – це відтворення сюжету літературного твору власними діями виконавців ролей, використання ними засобів виразності – інтонації, міміки, пантоміми. Драматизація відбувається на основі особистих дій виконавців ролей. У іграх-драматизаціях дитина-артист, самостійно створює образ за допомогою комплексу засобів виразності (інтонація, міміка, пантоміма), проводить власні дії виконання ролі. У ігри-драматизації дитина

виконує який-небудь сюжет, сценарій якого заздалегідь існує. Імпровізація має місце в даному виді ігор і може стосуватися не тільки тексту, але і сценічної дії.

Ігри-драматизації можуть виконуватися без глядачів або носити характер концертного виконання. Якщо вони розігруються в звичайній театральній формі (сцена, завіса, декорації, костюми і так далі) або у формі масового сюжетного видовища, їх називають театралізаціями.

Види драматизації: ігри-імітації образів тварин, людей, літературних персонажів; рольові діалоги на основі тексту; інсценування творів; постановки вистав поодиночі або за декількома творами; ігри-імпровізації з розігруванням сюжету без попередньої підготовки. Драматизації ґрунтуються на діях виконавця, який може використовувати ляльки.

Л. Артемова виділяє декілька видів ігор-драматизацій дошкільників:

- гра-драматизація з пальчиками;
- гра-драматизація з ляльками бі-ба-бо;
- імпровізація [1, 5].

Заняття з дітьми драматизацією дуже продуктивні. Основною метою є формування думуючої і такої, що відчуває, люблячої і активної людини, готової до творчої діяльності.

Процес гри-драматизації можливий за умов, якщо дитина: має досвід сприйняття літературних творів, їх переживання і осмислення; має досвід взаємодії з театральним мистецтвом (знає, що таке театр, що таке спектакль і як він народжується, має досвід сприйняття і переживання дії, що театралізується, володіє специфічною мовою театального мистецтва); включається в ігрову діяльність відповідно своїм здібностям і можливостям (дитина-«режиссер», дитина-«актор», дитина-«глядач», дитина-«оформлювач»-«декоратор» вистави).

Театралізовану гру характеризує перенесення акценту з процесу гри на її результат, цікавий не тільки учасникам, але і глядачам. Її можна розглядати як

різновид художньої діяльності, а значить, розвиток діяльності театралізованої гри доцільно здійснювати в контексті художньої діяльності.

Театралізовані ігри в дошкільному віці, безпосередньо, засновані на розігруванні казок як засобу пізнання дитиною світу. Українська народна казка радує дітей своїм оптимізмом, добротою, любов'ю до всього живого, мудрістю, співчуттям слабшому, лукавством і гумором, при цьому формується досвід соціальних навиків поведінки, а улюблені герої стають зразками для наслідування.

Тож, розвиток театралізованих ігор залежить від змісту і методики художнього виховання дітей в цілому і від рівня освітньої роботи в групі загалом (Козлова С.А., Куликова Т.А.) [12]. У основі керівництва театралізованими іграми, лежить робота над текстом літературного твору, який Р. Жуковська та інші радять підносити виразно, художньо, а при повторному читанні залучати дітей до нескладного аналізу змісту, підводити до усвідомлення мотивів вчинків персонажів.

1.4. Педагогічне керівництво організацією театральної-ігрової діяльності дітей.

Провідне місце у професійній майстерності вихователя закладу дошкільної освіти відіграє саме творча діяльність, імпрровізація, уміння зацікавити дитину, активізація її пізнавальних процесів та сприяння творчій діяльності дітей. Вихователь відіграє важливу роль у становленні дитячої особистості, творчої та неповторної. Недарма ми часто можемо чуємо слова: «у творчого вихователя – творчі діти». Характерними ознаками творчого педагога є:

- ✓ яскраво виражений інтерес дорослих до ігор дітей;
- ✓ здатність до ігрової позиції у взаємодії з вихованцями;

- ✓ широка опора при керівництві театральнo-ігровою діяльністю на мотивацію дітей до гри, надання переваги опосередкованим методам взаємодії, схильність до жарту, здатність передати свій оптимізм;
- ✓ чуйність до настрою дітей, їх реакцій на ігрові дії;
- ✓ емпатія;
- ✓ високий рівень соціально-психологічної спостережливості;
- ✓ опора при оцінюванні перш за все на поведінку дитини, успіхи дитини в ігровій діяльності [5].

У старшому дошкільному віці імпровізація стає для дітей основою розігрування різних ситуацій. Після проведеної роботи в дітей може з'явитися бажання збільшити кількість персонажів, або ж зіграти всю виставу. У зв'язку з цим у педагога виникає ряд завдань: як краще зіграти виставу, як побудувати мізансцени, які використовувати декорації, яку дібрати музику, костюми тощо. Тому на початку постановки вистав вихователь бере на себе роль режисера, а його помічником може бути один з активних дітей. Завдання дорослого полягає не в тому, щоб просто перенести п'єсу на сцену, а в тому, щоб вона «ожилa», тобто сприяти прояву ставлення кожного учасника до побаченого.

Роботу над виставою вихователь може поділити на три репетиційні періоди, як це роблять актори в справжньому театрі: «робота за столом», «у вигородці», «на сцені». Розглянемо детальніше означені періоди роботи.

Робота «за столом». На початковому періоді роботи над виставою (п'єсою) «за столом» дошкільників емоційно ознайомлюються з її змістом. Головною умовою аного етапу є емоційне ставлення вихователя до того, що читається. Вихователю не повинен нав'язувати власні оцінки чи ставлення до прочитаного. Треба надати дітям нагоду самостійно висловлюватись, проявляти емоційну активність. Розглядаючи з дітьми ілюстрації, особливу увагу необхідно приділяти аналізу емоційних станів персонажів, які зображені на картинках («Що з ним?», «Чому він плаче?» тощо). Вихователь повинен залучати дошкільників до колективного обговорення образів п'єси,

конфліктив, стосунків між персонажами. Всі діти групи повинні отримати свою роль. Особливо важливим є вміння вихователя заохотити дітей на другорядні ролі. У цей час вихованці підшукують потрібні інтонації, жести, манеру поведінки героїв, починають робити перші спроби в пошуках майбутніх сценічних образів, працюють над текстом, тобто ведеться індивідуальна робота з вивчення слів героїв.

Робота «у вигородках». На другому етапі роботи вихователь з дітьми розробляє колективно мізансцени, які допомагають їм зрозуміти сутність стосунків героїв. Діти вчаться розташовуватися на сцені в той чи інший момент вистави, спільно перевіряють, чи підходить запропонована мізансцена для них, чи справляє вона очікуваний ефект; обговорюються опорні точки композиції на сцені (відповідно розставлено меблі, інші виразні деталі декорацій тощо). Також обов'язковим етапом є обговорення альтернативних пропозицій вихователя-режисера за мізансценами. Участь дітей у створенні мізансцен розвиває чуття композиції, кожна дитина вчиться грати в ансамблі, враховуючи манеру виконання інших учасників вистави. Виділені положення становлять собою визначений алгоритм у підготовці й організації будь-якої дитячої вистави. Поряд з головними героями завжди є необхідність виділити дітей, які беруть участь у масових сценах. Присутність цих дітей важлива на всіх репетиціях, а також засвоєння ними сюжету вистави, характерів дійових осіб тощо. Це є своєрідним набором правил сценічної діяльності, які засвоюють діти, що дозволяє їм в будь-який момент підмінити один одного, з легкістю переходити на перші ролі. Педагог має суворо стежити, щоб своєю акторською активністю й розкутістю не пригнітити несміливу дитину, перевтілюючи її лише в глядача.

Як і в справжньому театрі, в дитячій виставі виділяють групу «художників». До неї можуть увійти діти, які добре малюють, люблять майструвати тощо. З ними проводять бесіди про виставу, сюжет, характери дійових осіб; обговорюється, які декорації, костюми будуть потрібні для

вистави. А відтак діти роблять ескізи окремих сцен, костюмів, а після колективного обговорення обирають кращі. В підготовці до вистави доречно обирати дитину, яка відіграватиме роль «диригента». Ця дитина також повинна бути присутньою на всіх репетиціях, брати безпосередню творчу участь у пошуках місця музики в тексті п'єси, спільно з музичним керівником добирати музику, яка супроводжуватиме виставу. Подальша робота з «оркестром» (гра на сопілках, бубнах тощо) здійснюється під безпосереднім керівництвом музичного керівника та «диригента». Увага звертається на загальний темп виконання, правильну передачу ритмічного малюнка тощо.

Репетиції на «сцені». Завершальний етап роботи над виставою – це репетиції на «сцені» всієї вистави. Перед початком кожної репетиції дітям пропонують виконати ряд дій, які пов'язані з життям дійових осіб, наприклад: «Лисичка причепурюється», «Зайчик стрибає», «Ведмідь їсть мед» тощо. Бажано, щоб на репетиціях діти були в костюмах. За декілька репетицій вони «обживають» костюм, тобто вчаться в ньому ходити, сидіти, лежати, бігати. Дітям пропонують вивчити, програти свою роль в костюмі перед великим дзеркалом. Отже, костюм має стати для маленького актора ніби своїм, звичайним і зручним. Якщо дотримуватися цього правила, то коли дитина буде виступати вже перед глядачами, вона не буде відволікатися на деталі костюма, а буде почувати себе впевнено та комфортно.

Поступово дітей підводять до однієї-двох генеральних репетицій із використанням музики, декорацій і всієї атрибутики. Забагато репетицій проводити не можна, тому що це гра, і не слід її ототожнювати з театром у повному сенсі цього слова. А потім, нарешті, прем'єра. Напередодні вистави група художників малює афішу, а також квитки, які в день вистави продає каси». Можна зробити програми з дружніми шаржами на дітей-акторів. По-справжньому театральні матимуть вигляд фотографії акторів-дітей на стінах фойє. Стільці в музичній залі розставляють як у залі для глядачів.

Почавши роботу зі створення умов для самостійної театралізованої діяльності з мінівистав, вистав за сюжетами знайомих казок, у подальшому можна підійти до постановки музичних казок. Під час репетицій дітям старшого дошкільного віку подобається дивитись гру дорослих. Вони стають більш дисциплінованими, організованими, підтягнутими, стараються якомога краще виконати свої ролі та водночас можуть критично оцінити гру дорослих.

У роботі з підготовки музичних номерів важлива роль належить музичному керівнику, який розучує індивідуальні й групові музичні номери як з дітьми, так і з дорослими. Перш ніж діти будуть виконувати пісню, з ними уточнюють, що вони хочуть висловити цією піснею, про що мають розповісти, чим вона їх захоплює, що головне в словах пісні, яку думку треба передати слухачам. Далі музичний керівник працює з дітьми над зрозумілою, чіткою вимовою слів під час виконання пісні, вчить їх зосереджуватися при музичному вступі тощо.

Така робота свідчить, що зміни в формуванні театралізованої діяльності в дітей у бік її зростання відбуваються, якщо вихователь здійснює цілеспрямовану та систематичну роботу, сам проявляє творчість і вчить цього дітей. При цьому він організовує роботу у такий спосіб, щоб постійно враховувались індивідуальні здібності кожної дитини, її інтерес, сформованість певних умінь і навичок, які необхідні для прояву творчості.

На початковому етапі проведення цієї роботи вихователю належить провідна роль. У подальшому збільшується частка непрямого керівництва вихователя в коригуванні, поглибленні та розвитку театральної-ігрової діяльності.

Отже, використання цієї методики забезпечує суттєве просування дітей в рівні знань про театр і розвитку емоційного ставлення до різних видів театрального мистецтва, в рівні сформованості вмій організувати виставу й брати участь в ній. У результаті цілеспрямованого педагогічного впливу старші

дошкільники підходять до усвідомлення театру як особливої установи, який виявляє суттєвий вплив на людину.

Помітна загальна зміна емоційного ставлення до мистецтва театру: діти виявляють стійкий інтерес до театральної діяльності, прагнення до перевтілення, вміння доцільно застосовувати образні та емоційні засоби виразності тощо.

Під час сприймання театрального видовища дитина є глядачем, у театралізованій грі вона – творець, актор, режисер; при підготовці театральної вистави – глядач, актор, сценарист, декоратор залежно від прийнятої ролі.

Однією з важливих складових театралізованої діяльності є театралізована гра. В багатьох дослідженнях театралізовані ігри класифікуються по способу реалізації сюжету.

Непредметні ігри (ігри-драматизації), в яких діти самі знаходяться в образі діючої особи і виконують взятую на себе роль.

Предметні ігри (ігри-інсценізації), в яких діючими особами є визначені предмети (іграшки, ляльки лялькового театру, настільного, пальчикового тощо).

Гра-драматизація – це синтетичний вид діяльності дошкільників. Виникнення її можливе при наявності у дітей міцних знань літературного тексту, навичок виразного читання, вміння адекватно рухатись, використовувати свою міміку та жести, вміння створювати ігрове середовище, добираючи необхідні атрибути.

Існують такі різновиди театралізованих ігор:

1) Настільні театралізовані ігри:

- ✓ *Театр іграшок.* В цьому театрі використовуються найрізноманітніші іграшки: фабричні і саморобки, з природного і будь-якого іншого матеріалу. Тут не потрібно обмежувати політ фантазії, головне, щоб іграшки і поробки стійко стояли на столі і не створювали перешкод при переміщенні.

- ✓ *Театр картинок.* Всі картинки – персонажі і декорації потрібно зробити двосторонніми, так як необхідні повороти, а щоб фігурки не падали, потрібні опори, які можуть бути досить різноманітними, але обов'язково достатньо стійкими. Це забезпечується правильним співвідношенням ваги чи площини опори з висотою картинки. Чим вище картинка, тим більше чи вагоміше потрібна площина опори. Дії іграшок і картинок в настільному театрі обмежені. Використовуються і декорації (2-3 дерева – це ліс, зелена тканина – галявина).

2) Стендові театралізовані ігри.

- ✓ *Стенд книжка.* Використовується для ігор типу подорожей, щоб відобразити динаміку, послідовність подій за допомогою ілюстрацій, що змінюють одна одну. Закріплюють на нижній частині дощечки. На верхній розміщується транспорт, на якому здійснюється подорож. По ходу транспорту ведучий перегортає листки стенд-книжки, демонструючи різні сюжети, зустрічі, які трапляються на шляху.
- ✓ *Фланелеграф* – картинку показують на екрані. Утримує їх щеплення фланелі, якою затягнуті екран і зворотня сторона картинки. Замість фланелі на картинку можна наклеювати і шматочки наждачного паперу. Малюнки необхідно підбирати разом з дітьми, це викликає у них величезне задоволення. Можна використовувати і природний матеріал. Різноманітні по формі екрани дозволяють створювати «живі» картинку, які зручно демонструвати всій групі дітей. Цей вид ігор дозволяє зобразити масові сцени, наприклад «переліт птахів».
- ✓ *Тіньовий театр.* Тут необхідний екран з напівпрозорого паперу, виразно вирізані чорні плоскі персонажі і яскраве джерело світла за ними, завдяки якому персонажі відтіняються на екрані. Дуже цікаві зображення отримують за допомогою пальців рук, наприклад, можна зробити гусака, зайця, сердитого індика. Але дуже важливо супроводжувати показ звучанням. Щоб показувати сценку з деякими персонажами одночасно,

необхідно встановити внизу екрану планку, на якій можна прикріпити фігуру. Наприклад, спочатку тягне дід ріпку, закріпити фігуру на планці і виводити бабу тощо. Фігури потрібно розміщувати вниз екрану, щоб тіні були чіткішими. Театр тіней добре використовувати під час дозвілля.

- ✓ *Пальчиковий театр.* Це ігри-розваги, ігри-потіхи, казки, різні інсценівки, які супроводжуються показом ляльок, що одягаються на пальці і діють за персонажа, зображення якого на руці. В ході гри дитина рухає одним або двома пальцями, проговорюючи текст, переміщуючись за ширмою. Можна обходитись і без ширми і зображувати дії, переміщуючись вільно по кімнаті. З допомогою цього виду театру можна показати одночасно декілька персонажів. Наприклад, у казках «Ріпка», «Вовк і семеро козенят», «Гусилебеді» тощо. Казки і інсценівки в яких багато персонажів можуть показувати двоє-троє дітей, які розміщуються за ширмою.
- ✓ *Ляльковий театр.* Для вистав характерне вільне поєднання різних типів ляльок, а також різних прийомів і засобів. Все це підпорядковано виявленню специфіки мистецтва. Вистава переносить дітей у чарівний світ, де все казкове – реальне і фантастичне. З великою радістю вони зустрічають ляльок, сприймають їх так, ніби це живі істоти, з цікавістю спостерігають за їх діями. Діти люблять, коли герої вистави стрибають, говорять, виконують різні рухи. Це викликає в них жваву реакцію, яскраве емоційне ставлення до дійових осіб і прагнення стати безпосереднім учасником подій. Чим старші діти, тим більше вони цікавляться сюжетами інсценівок, стосунками між дійовими особами, їхніми успіхами та невдачами. Тому ляльковий театр використовується не тільки як розвага для дітей, але й як засіб виховання високих моральних якостей та позитивних рис характеру.

До лялькових театрів відносять такі:

- *театр Петрушок* – це спектаклі за участю спеціальних ляльок, у яких тулуб пустий (сорочка, рукавичка), що одягається на руку. Рух її голови здійснюється за допомогою рухів пальців, кисті руки. Ляльки звичайно діють на ширмі, за якою ховається ляльковод. Якщо лялька дуже велика для дитячої руки, то в голову можна вставити два пальці замість одного. Треба вкоротити рукава ляльки, щоб дитячі пальці входили в патронки рук.
- *театр маріонеток* – ляльки, які рухаються за допомогою ниток, що відходять від усіх рухомих частин персонажу (рук, ніг, голови) і сходяться вгорі на хрестовині.
- *театр естрадної ляльки* – це великі ляльки в зріст людини, пошиті з тканини, набиті ватою або поролоном. Ноги та руки ляльок за допомогою резинок кріпляться до ніг та рук ляльководів, голівка приводиться в рух рукою дитини. Цей театр ще має назву «Театр «живої руки»».
- *театр рукавичок* – лицьова сторона рукавички (готової чи зшитої) формується заготовленими деталями, пришитими до основної тканини. Волосся, вуха, бороду вдало імітують нитки, бахрома. Прикраси, бантики, комірки не повинні перевантажувати рукавичку. Зворотній бік оформляється деталями (хустка, хвостик);
- *театр-пуф* – інсценізація творів з допомогою персоніфікованих пуфиків – м'яких подушок – іграшок (тваринки, комахи тощо);
- *магнітний театр* – дітей можна порадувати, здивувати, якщо пристосувати зроблені ними іграшки для магнітного театру. Для цього потрібно смужками паперу прикріпити до нижніх частин конусів і циліндрів шматочки металу. Металеві шматочки можна розмістити в отворах катушок. Зробимо підставку для показу такого театру. До фанери або твердого картону приклеїти шматок тканини, для того, щоб діти не бачили як ми будемо пересувати магніт під підставкою. Іграшки будуть «ходити», «бігати».

Отже, можна створити ще багато видів театру, головне, фантазія і бажання педагога, завдання якого не тільки зацікавити малят театром та театралізованими іграми, а й викликати у них бажання самим взяти участь у створенні театральних персонажів.

1.5. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку

Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей визначається змістом, який вкладається в дане поняття. Дуже часто в буденній свідомості, творчі здібності ототожнюються зі здібностями до різних видів художньої діяльності, з умінням красиво малювати, складати вірші, писати музику.

Поняття «творчі здібності» тісно пов'язане з такими поняттями як «творчість», «творча діяльність». Творчість визначається як діяльність людини, яка створює нові матеріальні духовні цінності, що володіють новизною і суспільною значущістю, тобто в результаті творчості створюється щось нове, чого не існувало раніше [11].

Під творчою ж діяльністю ми розуміємо діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове (предмет зовнішнього світу або побудова мислення, що приводить до нових знань про світ, або відчуття, що відображає нове відношення до дійсності).

Якщо уважно розглядати поведінку людини, її діяльність у будь-якій області, то можна виділити два основні види вчинків. Одні дії людини можна назвати відтворюючими або репродуктивними. Такий вид діяльності тісно пов'язаний з нашою пам'яттю і його суть полягає в тому, що людина відтворює або повторює вже раніше створені і вироблені прийоми поведінки і дії.

Окрім репродуктивної діяльності в поведінці людини присутня творча діяльність, результатом якої є не відтворення вражень, що були у його досвіді або діях, а створення нових образів або дій.

Отже, в загальному вигляді визначення творчих здібностей виглядає таким чином, творчі здібності – це індивідуальні особливості, якості людини, які визначають успішність виконання творчої діяльності різного роду.

Оскільки елемент творчості може бути присутнім у будь-якому виді людської діяльності, то справедливо говорити не тільки про художні творчі здібності, але і про технічні творчі здібності, про математичні творчі здібності тощо.

Творчість дітей в театральній-ігровій діяльності виявляється в трьох напрямках, які можуть об'єднуватися:

- творчість продуктивна (ствір власних сюжетів або творча інтерпретація заданого сюжету);
- виконавська (мова, рухи, акторські здібності);
- оформлювальна (декорації, костюми тощо).

З психологічної точки зору саме дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці діти надзвичайно допитливі, у них є величезне бажання пізнавати навколишній світ.

Становлення компетентності дитини в різних сферах художньої діяльності, готовності до гри-драматизації здійснюється як в сім'ї за підтримки батьків, так і в педагогічному процесі ЗДО. Багато батьків несправедливо вважають, що дитячу «геніальність» неможливо розвинути, вони наївно припускають, що геніями тільки народжуються. Але це не так. Всі задатки та здібності потрібно розвивати, і чим раніше цей процес почати, тим кращі будуть результати.

Вивчаючи проблему розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами театральній-ігровій діяльності, аналізуючи науково-педагогічний досвід ми можемо констатувати, що розвиток творчих здібностей старших дошкільників засобами театральній-ігровій діяльності буде ефективнішим, якщо педагоги ЗДО у своїй роботі будуть використовувати модель організації

театралізованої діяльності в дошкільному закладі у форматі забезпечення театральньо-ігрового середовища.

Вчені довели, що для розвитку творчих здібностей дитини просто необхідна відповідна атмосфера, та своєріднерозвивальне середовище. Дуже важливо ще в ранньому віці виявити потенційні можливості і здібності дитини і направити їх у потрібне русло.

Багато батьків нехтують висловлюваннями вчених, здебільшого покладаючись на саморозвиток дитини. Дитячі психологи розробляють спеціальні серії ігор, що сприяють розвитку творчих здібностей підростаючого покоління. В їх число входять як традиційні набори для маленьких художників (книжки-розмальовки, вправи зі змішування і підбору кольорів тощо), так і зовсім недавно створені ігрові «Навчалочки», підібрані з урахуванням психологічного розвитку дитини дошкільного віку.

Для початку необхідно проаналізувати загальні здібності дитини, та по можливості, виявити в них творче начало. Але робити це потрібно виключно в ігровій формі, збуджуючи в дитини інтерес до всього що відбувається. Тільки таким чином ми зможемо досягти позитивних результатів.

Виявляючи у дитини творчі здібностейі ми всього лише надаємо необхідний поштовх, що сприяє прояву і розвитку в дитині зачатків геніальності. Так як у старшому дошкільному віці значно зростають як інтелектуальні, так і фізичні можливості дітей (рухи стають більш координованими і пластичними, тривалий час вони можуть переживати певний емоційний стан, готові аналізувати його, виражати; діти відрізняються здатністю встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і явищами, розумінням причини поведінки і вчинків героїв літературних творів, самостійною діяльністю дітей по організації театралізованих ігор тощо), спостерігається самостійніший і колективний характер гри, діти самостійно обирають літературну основу спектаклю, іноді самі складають колективний

сценарій, комбінуючи різні сюжети, розподіляють обов'язки, готують атрибути, декорації.

Діти здатні до повного перевтілення, свідомого пошуку сценічних засобів виразності для передачі настрою, характеру, стану персонажа, уміють знаходити зв'язки між словом і дією, жестом та інтонацією, самостійно додумують роль та входять в неї, додають їй індивідуальних рис. Провідну роль починають грати особисті відчуття, емоції, переживання. У дитини виникає бажання керувати виставою, бути режисером. Основним завданням педагога є активізація і розвиток індивідуальних особливостей і можливостей кожної дитини.

Театралізовані ігри приносять величезну користь для естетичного та духовного виховання, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, утвердження себе в суспільстві. Окремі епізоди казок викликають співчуття до героя, скажімо, до зайчика, якого вигнала лисиця. З'являється бажання допомогти, заступитися. Радість залучення до духовної культури народу, країни, людства, щастя відчувати себе причетним до цієї культури, відкриття в собі самому світу прекрасного – виховне значення всього цього важко переоцінити. Адже театр у житті дитини – це свято (яскраві вогні рампи, оплески, вітання, посмішки, побажання, квіти тощо); це розвиток пізнавальних інтересів, удосконалення психічних процесів, розширення світогляду та мовленнєвого спілкування; це усвідомлення власного «Я» та можливість самовираження особистості [2].

У процесі театралізованих ігор формуються особистісні моральні якості, долаються недоліки; сором'язливим, невпевненим у собі дітям театр допомагає зняти нервові напруження, подолати сумніви щодо себе, повірити у власні сили, невгамовних та неорганізованих навчає витримки.

Театрально-ігрова діяльність розвиває високий рівень естетичного виховання, адже він поєднує в собі вплив музики, танцю, пластики, мовлення,

зображувального мистецтва. Театралізовано-ігрова діяльність позитивно впливає на емоційну сферу дитини, він акумулює життєву мудрість, оптимізм, енергію.

З огляду на викладене можна сміливо стверджувати, що в організованій театральній-ігровій діяльності педагогу необхідно забезпечити дитині активну позицію, стимулювати її творчі здібності, формувати інтерес до пізнання навколишнього світу і себе в ньому. Дорослий має стати партнером у грі, взірцем для наслідування, носієм моральності.

Висновки до першого розділу

Сучасні тенденції розвитку суспільства обумовлюють важливість виховання нового типу особистості – творчого та креативного, з високим рівнем духовності та культури. Відповідно, особливої важливості набуває виховання у підростаючого покоління спроможності творчо мислити, приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни оточуючого середовища, творити нове і перспективне. Отже, розвитку творчих здібностей особистості варто приділяти особливу увагу ще на етапі дошкільної освіти.

Ідея унікальності дитини, важливості розвитку її творчих здібностей, можливості вдосконалюватися та креативно розвиватися є основою формування її творчого потенціалу. Крім того, ідея розвитку творчої особистості знаходить відображення і в основних нормативних освітніх актах: Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр., Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти.

Одним з провідних шляхів розвитку творчих здібностей дитини прийнято вважати художню діяльність, а саме театральну-ігрову, що є невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Театральна-ігрова діяльність, без використання чітких шаблонів та моделей, формує як просторову уяву, так і націлює на пошук нових способів її реалізації,

забезпечує розвиток внутрішніх творчих можливостей дошкільників у відповідь на їхні потреби та інтереси.

Театрально-ігрова діяльність є чи не найбільш цікавим видом діяльності для дітей дошкільного віку. Аналіз наукового доробку засвідчує, що в науці немає смислової диференціації поняття творчості, а існує різноманітність його значень. Тому дослідження формування творчої особистості має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчено, а відтак не знайшло повного відображення у психолого-педагогічній теорії і практиці. Проблема полягає ще й в тому, що вихователі ЗДО недооцінюють і не достатньо використовують театрально-ігрову діяльність у роботі з дітьми. У зв'язку з вищенаведеним актуальним вважається узагальнення вже відомих та пошук нових підходів до подальшого удосконалення процесу розвитку творчих здібностей вихованців ЗДО засобами театрально-ігрової діяльності.

Театралізована діяльність у дошкільному віці існує та усвідомлюється педагогами як один з найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Театралізована діяльність є специфічним видом дитячої активності та одним із найулюбленіших видів творчості.

Для театралізованої діяльності дошкільників застосовують різні види театру: ляльковий, театр маріонеток, пальчиковий, театр на фланелеграфі, тіньовий тощо. Кожен із цих видів театру має специфічні потенціальні можливості щодо розвитку творчих здібностей дітей, їхньої ігрової діяльності. Організація театралізованої діяльності з дітьми забезпечує життя дитини в світі краси, гри, казки, музики, фантазії, творчості. Поняття творчої активності дітей дошкільного віку розглядається у форматі розвитку креативності, дитячої творчості. Завдяки театрально-ігровій діяльності діти розвиваються духовно, відбувається становлення їхніх характерів, особистості в суспільстві. Введення дошкільника в складний світ людських емоцій, виховання емоційної чутливості, культури емоційної поведінки формує необхідну життєву компетентність дитини природним шляхом.

Отже, театральо-ігрова діяльність є ефективним та потужним емоційно забарвленим засобом гармонійного розвитку та творчого потенціалу дитини. За умови грамотного керівництва та створення оптимального, театральо-освітнього простору в закладі дошкільної освіти, що сприятиме розвитку емоційної сприйнятливості, бадьорого, радісного настрою, уяви, артистичних здібностей, винахідливості дітей дошкільного віку, театральо-ігрова діяльність в різних її проявах має великі потенційні можливості щодо вирішення завдань розвитку творчих здібностей старших дошкільників.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПЛИВУ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Враховуючи завдання дослідження, було визначено структуру дослідницько-експериментальної роботи, основною метою якої було розробити і перевірити дієвість впливу засобів театральної-ігрової діяльності на розвиток творчих здібностей старших дошкільників. Дослідження здійснювалось у Глухівському ЗДО «Зірочка». Експериментальна робота проводилася в три етапи з урахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку залучених до експерименту.

1-й – констатувальний етап – збір попередньої інформації та виявлення наявного рівня сформованості творчих здібностей старших дошкільників;

2-й – формувальний етап – розробка та впровадження у практичну діяльність ЗДО системи роботи з використанням засобів театральної-ігрової діяльності та обґрунтування її впливу на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

3-й – контрольний етап – виявлення ефективності впровадженої системи роботи, розробка рекомендацій щодо особливостей її використання з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

2.1. Визначення рівня розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Мета: визначення рівня сформованості творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання:

1. Підібрати методи обстеження рівня сформованості творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити рівень розвитку творчих здібностей старших дошкільників.
3. Зробити кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

В експериментальному дослідженні взяли участь 30 дітей старшого дошкільного віку: 15 дітей – експериментальна група (ЕГ), та 15 дітей – контрольна група (КГ).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити такі критерії розвитку творчих здібностей старших дошкільників – мотиваційний, емоційно-вольовий, поведінковий, і показники через які вони розкриваються. Вони дали змогу об'єктивно оцінити рівень сформованості творчих здібностей старших дошкільників.

Показниками виступали особливості мотивації, прагнення до образотворчої діяльності, усвідомлення мети, завдань роботи, добір необхідних матеріалів та інструментів, ручні вміння та навички, регуляція, самокорекція діяльності та оцінка продукції.

Аналіз планів освітньої роботи, спостережень за діяльністю дітей в ЗДО, зокрема театральньо-ігровою, показали, що педагоги відчують труднощі організаційного та методичного характеру у процесі організації театральньо-ігрової діяльності.

Дослідження рівня розвитку творчих здібностей здійснювалось за допомогою спеціального добору діагностичних методів: індивідуальних бесід з дітьми, експериментального тесту «Зобразь героя улюбленої казки», спостережень за театральньо-ігровою та самостійною ігровою діяльністю дітей.

Опис методик:

- 1) завдання «Зобразь героя улюбленої казки» призначене для виявлення рівня розвитку творчих здібностей дітей, має на меті визначити

улюбленого персонажа улюбленої казки та зобразити його дії. На виконання завдання дається 20 хвилин.

Оцінюється за показниками:

- 1 – оригінальність;
- 2 – швидкість;
- 3 – гнучкість – виражається кількістю різних сцен з казки.

2) при спостереженні за театральнo-ігровою та самостійною ігровою діяльністю дітей увага звертається на:

- 1 – вміння ставити мету (задум);
- 2 – вибір засобів та способів передачі образів того чи іншого героя;
- 3 – планування своїх дій;
- 4 – досягнення результату, його аналіз.

Критерії оцінки рівня сформованості творчих здібностей:

Високий рівень (В) – робота та діяльність дітей відповідають показникам оцінювання рівня творчих здібностей;

Середній рівень (С) – неповна відповідність показникам оцінювання;

Низький рівень (Н) – недостатня відповідність або повна невідповідність показникам оцінювання рівня творчих здібностей.

Аналіз теоретичного аспекту питання дослідження, проведені методики дали змогу виділити рівні сформованості творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Низький рівень – характерний мінімальний прояв половини або ж меншої частини виведених показників (20-50%); спостерігається безпорадність у постановці мети, плануванні дій, відсутність мотивації. Дитина очікує допомоги дорослого при доборі потрібного матеріалу, при виконанні дій. Логічна послідовність дій відсутня. Дитина не помічає своїх помилок, не здатна критично оцінити результати власної діяльності, або помічає недоліки в роботі, але не пов'язує їх зі своїми неправильними діями. Діяльність має суто

репродуктивний характер і відбувається під безпосереднім керівництвом дорослого.

Середній рівень – характеризується високим ступенем прояву більше половини показників (50-70%); дитина цього рівня відрізняється усвідомленням мети, але не може її мотивувати. Планування діяльності здійснює при підказці дорослого. Навички й уміння частково відпрацьовані. При виконанні завдання звертається за допомогою до дорослого для того, щоб затвердитись у правильності способів виконання дій. Спостерігається здатність здійснювати самоконтроль своєї діяльності, оцінювати й коректувати результати тільки за допомогою дорослого. Іноді звертається до особистого досвіду й намагається внести в роботу доповнення, зміни. Загальний характер діяльності репродуктивний.

Високий рівень – характеризується високим ступенем прояву (не менше 70%) виділених показників; дитина усвідомлює мету й досягає її у процесі виконання дій, здатна мотивувати діяльність, здійснювати планування. Організовує робочий процес без допомоги дорослого. Підбирає матеріал та інструменти відповідно до мети. Уміння й навички відповідають віковій нормі, що дозволяє самостійно виконати завдання. Здатна до регуляції діяльності. Дитина звертається до дорослого за підтримкою і підтвердженням правильності своїх дій. У роботу іноді включає доповнення, зміни. Діяльність має пошуковий характер, самостійність відповідає віковій нормі.

З метою визначення рівня сформованості творчих здібностей старших дошкільників запровадили методики дослідження в роботу.

У ході спостереження виявилось, що діти під час театральної-ігрової та самостійної ігрової діяльності обирають майже завжди одні і ті ж ігри. Коли в груповій кімнаті з'явилися різноманітні види театралізованих ігор, діти спочатку звернули на них увагу, але не грали ними, бо не знали як. Під час бесіди з дітьми, які не беруть участі у театральній-ігровій діяльності виявилось,

що вона їх не приваблює, тобто діти не мають інтересу до театралізованих ігор, а, як відомо, інтерес є основою самостійної діяльності.

До роботи дітей спонукає бажання пограти, виразити через казковий персонаж чи самостійно вигаданий образ свої емоції, ставлення до ти чи інших подій, предметів. В ході такої діяльності вони обирають засоби та способи зображення цих героїв. Постановка мети супроводжується початком гри. Розвиток задуму відбувається протягом всієї гри чи постановки. В результаті діти, створивши певний образ, переключаються на іншу діяльність.

Під час виконання завдання «Зобразь героя улюбленої казки» діти були невпевнені, задавали багато питань, працювали повільно, виникали труднощі бо дітям до цього ніхто не пропонував таку гру.

Отже можна зробити висновок, що створюючи умови та плануючи види діяльності, які передбачають розвиток творчості дітей, вихователі не надають належної уваги театральній-ігровій діяльності та розширенню ігрового досвіду дітей.

Результати досліджень оформлені у вигляді таблиці (див табл. 2.1.).

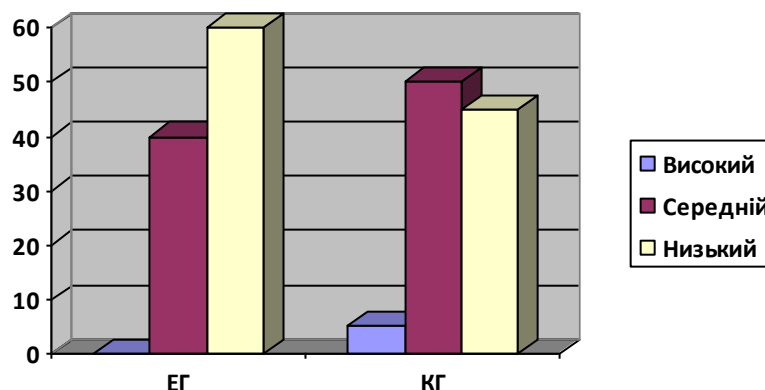
Таблиця 2.1.

Результати обстеження дітей експериментальної та контрольної груп під час констатувального етапу експерименту

Рівні	ЕГ	КГ
<i>Високий</i>	0	5
<i>Середній</i>	40	50
<i>Низький</i>	60	45

З таблиці видно, що лише 5% дітей КГ мають високий рівень розвитку творчих здібностей, 40% ЕГ та 50% КГ мають середній рівень, 60% ЕГ та 45% КГ – низький рівень.

Математична обробка отриманих результатів вображена на рисунку 2.1.

**Рис.2.1. Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ та КГ
(констатувальний етап)**

Якісний аналіз отриманих результатів. Лише у КГ наявні діти з високим рівнем розвитку творчих здібностей, середній та низький рівні наявні в обох групах. Так, наприклад, Оленка В. за результатами спостережень та виконання завдання «Зобразь героя улюбленої казки» показала високий рівень сформованості творчих здібностей. Дівчинка під час театральної-ігрової діяльності використовує різні способи передачі настрою героя, завдання виконує старанно, до кінця втілюючи свій задум.

Андрій Т. має середній рівень розвитку творчих здібностей. Хлопчик проявляє інтерес до театральної-ігрової діяльності, але він нестійкий. Андрій потребує заохочення, зацікавлення у роботі. Завдання «Зобразь героя улюбленої казки» виконано посередньо, відсутня оригінальність. Передати настрою героя хлопчик навіть не намагався, просто показав що він і як робить. Також Андрійко не вміє планувати свої дії. Сюжет казки він передав уривками, які не пов'язав між собою.

За результатами проведеної методики та виконання завдання «Зобразь героя улюбленої казки» Діма П. продемонстрував низький рівень розвитку

творчих здібностей. Його улюблений герой позбавлений оригінальності, без виразності та зв'язності передані емоції та дії. Всі дії виконано досить швидко. У самостійній театральній діяльності участь бере дуже рідко.

Таким чином констатувальний етап експерименту показав, що творчі здібностей старших дошкільників сформовані переважно на низькому та середньому рівнях (40-60%). Однією з причин цього є відсутність інтересу дітей до групової та самостійної театральній діяльності, під час якої розвиваються творчі художні здібності.

2.2. Система роботи з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театральній діяльності.

Для ефективної реалізації поставленого завдання ми розробили систему роботи з розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами театралізованої діяльності. З цією метою нами було розроблене календарне планування, що є важливим чинником організації цілеспрямованого, систематичного освітнього процесу.

Складаючи план, ми керувалися вимогами програми, за якою працює ЗДО. Важливе значення мало забезпечення принципу систематичності й послідовності в поданні матеріалу. Ускладнення програмних завдань, методів навчання, вимог до засобів театральній діяльності дітей здійснювалося протягом навчального року. На початок навчального року ми планували більш доступний матеріал, що поступово ускладнювався. Наприклад, діти спочатку вчилися переказувати та грати сцени з більш легких та знайомих казок, оповідань, а наприкінці навчального року – більш складніших. Систематичність щодо уточнення, поглиблення вже пройденого матеріалу й повідомлення нових знань забезпечувалася взаємозв'язком окремих знань та видів діяльності.

Використання різних форм роботи під час реалізації освітньо-виховних завдання сприяло повторюваності й закріпленню програмного матеріалу.

На початку навчального року ми планували спостереження за розвитком творчих здібностей дітей, проведення групових та індивідуальних бесід для того, щоб виявити обсяг знань і вмінь, здобутих дітьми в попередніх групах. Особливу увагу звертали на рівень активності дітей: чи вміють вони слухати вихователя, правильно й чітко відповідати на запитання, відтворювати нові дії за зразком, а відомі – за заданими умовами. Виявлений рівень знань і вмінь дітей став підґрунтям для подальшого планування нашої роботи.

Перспективне планування представлено у додатку А.

Театралізовану діяльність в межах планування ми проводили комплексно, послідовно та за етапами.

Перший етап (мовленнєвий) передбачав формування мовленнєвих вмінь і навичок дітей через використання різних видів мовленнєвих вправ, пальчикових ігор, імітаційних вправ, ігор-медитацій, дидактичних ігор, артикуляційних та голосових вправ, вправ на розвиток комунікативного мовлення, рухливих ігор на закріплення граматичних категорій, ігор з музичним супроводом.

Другий етап (художньо-продуктивний, творчий) включав в себе: читання художніх творів; вивчення текстів; робота з іграшками, ляльками; різні способи роботи пальчиків; виготовлення атрибутів та декорацій; розподіл сценічних ролей.

Третій етап (художньо-естетичний, сценічний) передбачав показ: вистав, ігор – драматизацій, п'єс, інсценівок.

Форми організації театралізованої діяльності ми систематизували та узгодили з перспективним плануванням. З метою розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами театральної-ігрової діяльності нами була створена добірка пальчикових ігор та вправ, ігор-медитацій, артикуляційних вправ, мовленнєвих ігор, рухливих ігор, власна авторська добірка творів за мотивами казок.

Також ми розробили систему інтегрованих занять із застосуванням театралізованої діяльності, різних видів театру залежно від використання ігрового матеріалу та способу його розміщення: театр іграшок, настільний театр, пальчиковий театр, театр рукавичок, ляльковий театр, стендовий театр, театр кухлів, тіньовий театр, драматичний театр, силуетний театр.

Ми використовували різні види роботи з казкою: аналіз казки (головні герої, гарні та погані вчинки героїв, дії героїв, місце подій, атрибути, чарівні вислови тощо); розповідь з наступними малюванням сюжету; інсценування сюжету за допомогою лялькового театру; інсценування та драматизація казки; «казка на новий лад»: зміна кінцівки, зміна місця подій, зміна часу, зміна героїв тощо; розігрування казки у пісочниці; створення власної казки; створення однієї казки з двох або трьох казок; вирішення логічних завдань: що станеться, якщо у Буратіно не буде Золотого ключика, у Котигорошка – булави, у Феї – чарівної палички тощо; якщо Червона шапочка потрапить на бал разом Попелюшкою, а Колобок не зустрів лисицю тощо.

Всі ці види роботи з казкою були спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей. Обов'язковою умовою в роботі з казкою було добровільна участь дітей. Тому важливою була мотивація. Для цього ми використовували різні способи залучення дітей до казки: образний текст, частівки, небилиці, розглядання ілюстрації, відгадування загадок про казкових героїв тощо. Якщо хтось з дітей не бажав брати участь, наприклад, у драматизації, вони спостерігали за тим, що відбувалося, а згодом у них виникало бажання самим брати участь у цікавому видовищі. До проведення роботи за допомогою будь-якої казки ми зазвичай ознайомлювали дітей з цією казкою з метою отримання цілісного уявлення її тексту. Крім того, під час повторної зустрічі з казкою дітям легше було зосередитися на лексиці, що характеризує зовнішній вигляд героя, сприйняти пряму мову, виразно відобразити міміку, рухи, емоційний стан персонажа.

Кожен із цих видів мав специфічні потенціальні можливості щодо розвитку творчих здібностей дітей.

Форми роботи з дітьми старшого дошкільного віку, які ми використовували на формувальному етапі експериментального дослідження подано в додатку Б.

Також ми використовували серію творчих театралізованих завдань з елементами казки. «Казки на новий лад»: 1) введення до сюжету казки сучасних героїв (наприклад, в казку «Золотий ключик» потрапляють Фіксіки); 2) введення в сюжет казки героя з іншої казки (наприклад, замість Червоної шапочки пиріжки бабусі несе Попелюшка або до казки «Колосок» потрапляє лисиця казки «Лисиця та журавель»); 3) відсутність в казці певного героя (наприклад, з казки «Колобок» зникає лисиця); 4) поява у героїв певної казки приладів сучасності (наприклад, у kota казки «Кіт у чоботах» з'являється смартфон, у Бабусі Ягусі – коттедж); 5) відсутність у героя певної казки відповідного атрибуту або його заміна на інший (наприклад, у Буратіно зникає золотий ключик); 6) зміна обставин, часу або місця подій (наприклад, Попелюшка потрапляє до казки «Колобок»). Під час такої творчої роботи з дітьми обговорювали, з чого починається казка, хто герої, яким чином такі зміни впливають на сюжет в цілому, на окремі події казки, на відносини героїв тощо.

Закінчення казки. Метою даного завдання є формування вміння закінчувати розповідь, синтаксично та граматично оформлювати своє висловлювання. Дітям в даному випадку пропонується простий сюжет із декількох речень. Наприклад, на занятті за темою «Осінній вернісаж», пропонували дітям послухати текст: «Настала чарівна осінь. У лісі все стало яскравим: дерева переодягнулись у жовтий, червоний, помаранчевий одяг.

Пташки готувалися до польоту в теплі краї. Тварини також готувалися до приходу зими. Але всі насолоджувалися теплими осінніми днями. Одного осіннього дня між тваринами та пташками відбулася розмова.». Після цього

ми пропонували дітям придумати продовження, закінчити казку. Якщо у дітей виникали труднощі ми надавали допомогу у вигляді запитань (Про кого йшла мова? Хто живе в лісі? Що могло трапитися? тощо). Важливо приймати кожен відповідь дітей, уважно слухати та аналізувати. З усіх відповідей колективно обиралися варіанти як для продовження так і для закінчення казки.

Під час роботи ми використовували наступні методи навчання дітей:

- роз'яснення (подій вчинки, характерів героїв, часу та місця подій);
- бесіда (бесіда за змістом казки; колективна та індивідуальна);
- приклад (конкретні зразки наслідування інтонації, міміки, жестів під час інсценування, зразки для складання казки, для переказу);
- заохочення (фішки, малюнки, наліпки, квитки на виставу тощо);
- цілеспрямоване спостереження (ілюстрації, аудіо записи, відеозаписи);
- порівняння (ігри за змістом казок «Хто на кого схожий?», «Добрепогано», «День та ніч» тощо);
- оцінка і судження (оцінка вчинків героїв, доведення переваги свого улюбленого героя, улюбленої казки, пояснення свого вибору);
- самостійна робота дітей (складання дітьми казок, вигадування казкових героїв і казкових подій, складання усної розповіді-опису улюбленого героя тощо);
- ситуація інтересу (використання пізнавальних ігор, сюрпризного моменту, завдання від героїв, цікавих пригод, гумористичних уривків, перегляд казок чи уривків з них, кінофільмів, мультфільмів).

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження

Мета: встановити ефективність запропонованої системи роботи.

Завдання експерименту:

1. Провести контрольний зріз.
2. Зробити порівняльний аналіз констатувального та контрольного етапів експерименту.

Щоб перевірити, на скільки ефективною виявилась запропонована система роботи, було проведено повторне обстеження дітей. Як в експериментальній так і в контрольній групі для визначення рівня розвитку творчих здібностей використовувались методи:

- ✓ завдання «Зобразь героя улюбленої казки»;
- ✓ спостереження за театральньо-ігровою та самостійною ігровою діяльністю дітей.

У ході спостережень виявилось, що діти контрольної групи так само неохоче беруть участь в театральньо-ігровій та самостійній ігровій діяльності, не виявляють творчості, не завжди закінчують розпочату роботу, яка в основному має репродуктивний характер.

В експериментальній групі у дітей помітно підвищився інтерес до занять театральньо-ігровою та самостійною ігровою діяльністю. Діти із задоволенням грають різними видами ігор-драматизації, виготовляють атрибути до театральньо-ігрової діяльності, отримують від цього задоволення. У дітей, що мали рівень низький рівень розвитку творчих здібностей на констатувальному етапі експерименту спостерігаються значні позитивні зміни у ставленні до театральньо-ігрової та самостійної ігрової діяльності, але процес виготовлення атрибутів не викликає інтересу. Під час виконання завдання «Зобразь героя улюбленої казки» також спостерігаються відмінності між двома групами. Діти експериментальної групи більш впевнені, зацікавлені у зображенні образу, його відтворенні та деталізації. Намагаються виготовити додаткові атрибути, аби краще передати образ та настрій героя.

Результати дослідження оформлені у вигляді таблиці (див. табл. 2.2.).

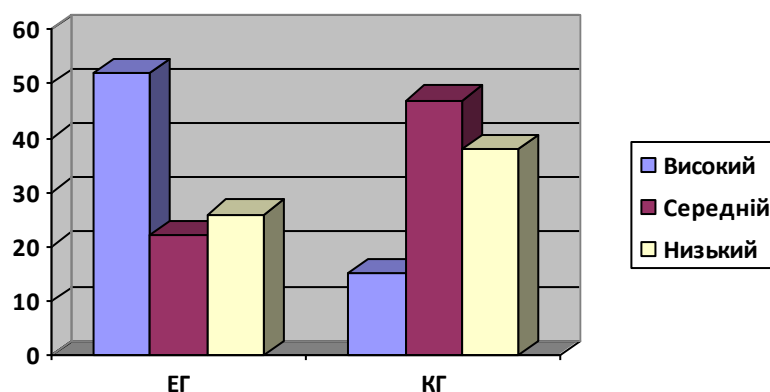
Таблиця 2.2.

Результати обстеження дітей експериментальної та контрольної груп під час контрольного етапу експерименту

Рівні	ЕГ	КГ
<i>Високий</i>	52	15
<i>Середній</i>	40	47
<i>Низький</i>	26	38

З таблиці видно, що у дітей експериментальної групи значно підвищився рівень творчих здібностей. 52% ЕГ та 15% КГ мають високий рівень, 40% ЕГ та 47% КГ мають середній рівень, 26% ЕГ та 38% КГ показали низький рівень.

Математична обробка отриманих результатів вображена на рисунку 2.2.

**Рис.2.2. Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ та КГ
(контрольний етап)**

Таким чином, як з'ясувалось в ході контрольного етапу експерименту, рівень розвитку творчих здібностей в групі, де проводилась цілеспрямована систематична робота, збільшився з 0% до 52%, а в групі, де робота з дітьми не проводилась, розвиток творчих здібностей залишився на низькому рівні (15% дітей з високим рівнем, 47% дітей із середнім та 38% дітей з низьким рівнем).

Нами були виявлені певні позитивні зміни в художньо-творчому розвитку дітей під впливом застосування розробленої нами системи роботи з

театрально-ігрової діяльності. Якщо на початкових заняттях ми спостерігали розгубленість і безпорадність в діяльності дітей, то в подальшому – більш самостійні, впевнені й активні художньо-пошукові дії. Вони щиро раділи з приводу своїх знахідок і відкриттів, розповідали про них один одному і батькам.

Більш активною і продуктивною стала асоціативна уява дітей, оскільки застосовані нами завдання переважно базувались на уяві дітей.

До творчих здобутків також можна віднести урізноманітнення індивідуальних задумів зображень героїв як крок до подолання їх одноманітності і шаблонності.

Діти експериментальної групи здобули переконання, що театрально-ігрова діяльність є дуже цікавим і доступним для них видом, за допомогою якого можна обігрувати будь які образи цікаво, неповторно, та ще й самому виготовляти атрибути. Це виготовлення атрибутів приваблює їх до більш якісних результатів, свободи дій, швидшими темпами роботи.

Щоб творчість дітей була більш продуктивною і цікавою, приносила їм багато задоволення, педагоги мають створювати радісну, спокійну атмосферу самодіяльності, яка сприятиме проявам дитячої свободи і розкутості в театрально-ігровій діяльності.

На основі цих даних можна стверджувати, що розроблена система роботи виявилась ефективною.

Отримані дані свідчать про те, що досягнення рівнів розвитку творчих здібностей старших дошкільників обумовлене не випадковими чинниками, а мають закономірний характер. У цьому випадку таким закономірним фактором є розроблена система по накопиченню знань і розширенню художньо-естетичного досвіду дітей, ознайомленню їх з різними видами театру, ігор тощо. Отже, контрольний експеримент і отримані у його ході дані підтвердили ефективність роботи з розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами театрально-ігрової діяльності. Порівняльний аналіз даних

констатувального й контрольного етапів експерименту дозволив відстежити динаміку змін у рівнях розвитку творчих здібностей.

Здобуті результати дозволяють стверджувати, що висунуту у дослідженні гіпотезу доведено, основні висновки, сформульовані в ньому, підтверджено. Це дає підстави зробити висновок про результативність здобутих теоретико-експериментальних даних.

Висновки до другого розділу

Під час проведення нашого дослідження ми проаналізували велику кількість літератури як вітчизняних так і зарубіжних педагогів та психологів і можемо з впевненістю сказати, що на сучасному етапі розвитку суспільства велика увага приділяється розвитку творчих здібностей дітей, зокрема засобами театральної-ігрової діяльності. Проте мало проведено досліджень з означеної проблеми. Це і стало поштовхом для проведення нашого дослідження. Роботу ми проводили в три етапи:

- 1) збір попередньої інформації та виявлення наявного рівня сформованості творчих здібностей старших дошкільників;
- 2) розробка та впровадження у практичну діяльність ЗДО системи роботи з використанням засобів театральної-ігрової діяльності та обґрунтування її впливу на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.
- 3) виявлення ефективності впровадженої системи роботи, розробка рекомендацій щодо особливостей її використання з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Під час першого етапу ми отримали результати наявного рівня сформованості творчих здібностей старших дошкільників. Результати були незадовільні. Причиною цього є недостатня робота з дітьми в напрямку театральної-ігрової діяльності.

Наступним етапом було проведення різноманітних форми організації театралізованої діяльності, яку ми, попередньо, систематизували та узгодили з

перспективним плануванням. Також нами була створена добірка пальчикових ігор та вправ, ігор-медитацій, артикуляційних вправ, мовленнєвих ігор, рухливих ігор, власна авторська добірка творів за мотивами казок. Ми розробили систему інтегрованих занять із застосуванням театралізованої діяльності, різних видів театру залежно від використання ігрового матеріалу та способу його розміщення: театр іграшок, настільний театр, пальчиковий театр, театр рукавичок, ляльковий театр, стендовий театр, театр куклів, тіньовий театр, драматичний театр, силуетний театр.

Останнім етапом роботи було підведення підсумків. Порівнювалися результати експериментальної та контрольної груп. Було виявлено, що наша робота дала позитивні результати.

ВИСНОВКИ

У наш час у суспільстві існує дефіцит спеціалістів, фахівців різних галузей, здатних творчо мислити, ефективно діяти, проектувати, винаходити, конструювати нове, розв'язувати творчі задачі. Дослідження проблем активізації творчої діяльності привертає сьогодні неабияку увагу.

Творчість належить до складних і водночас соціально значущих психологічних феноменів. Аналізуючи творчу діяльність як систему, у її загальній структурі вчені виділяють декілька підсистем, зокрема: процес творчої діяльності, продукт творчої діяльності, особистість творця, середовище та умови, в яких протікає творчість. Творча діяльність розгортається упродовж тривалого часу та може бути охарактеризована як з точки зору її об'єктивних результатів, так і з точки зору тих змін в особистості, які відбулися у зв'язку й під впливом цієї діяльності. Сучасний стан дослідження творчості можна розглядати як процес зближення двох підходів: особистісного – дослідження суб'єкта творчої діяльності, його потреб, мотивів, знань, умінь, навичок, властивостей, самосвідомості, емоцій, почуттів та процесуального – дослідження фаз, станів, стадій та результатів перетворення предмета творчості. Оптимальним періодом входження в сферу творчої діяльності, становлення творчої особистості, формування творчого потенціалу, на думку науковців, є дошкільний період. У цьому віці діти, здобувши певний досвід, можуть творчо використовувати його.

Творчість – це одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини. Її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей. Будь-який творчий акт дошкільника – результат його активних пізнавальних, творчих дій, створення суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання, невідомих раніше деталей, різних варіантів зображень, ситуацій, рухів,

характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи в усьому.

Яскраво проявляючись в дошкільному дитинстві, творчі здатності розвиваються у процесі спеціально організованого навчання, коли діти оволодівають суспільно виробленими засобами діяльності. Активаторами процесу дитячої творчості, мотивації творчої діяльності виступають психолого-педагогічні умови (створення розвивального середовища, організація процесу навчання, інтеграція різноманітних видів творчої діяльності, заохочення творчої ініціативи, забезпечення атмосфери успішності тощо), а також врахування принципів організації творчості, зокрема: принцип гуманізму та педагогічного оптимізму, принцип об'єктивності, науковості та доступності, принцип комплексності, системності та систематичності, принцип індивідуального й особистісного підходу тощо. Важливим є також використання різноманітних засобів (зразків, інструкцій, пояснень, попередніх бесід, уточнюючих, активізуючих запитань, підказок дорослого, узагальнених алгоритмів дій, спілкування з однолітками, рухових, музичних моментів, екскурсій тощо) та форм (фронтальних, колективних, індивідуальних, у підгрупах) розвитку творчої діяльності дітей.

Дитяча творчість проходить певні стадії формування та розвитку: від наслідування та копіювання готового способу дій до творчого наслідування з елементами новизни, самодіяльності; від репродуктивної творчості за поданою раніше схемою, ідеєю до справжньої творчості, створення нового. Характерними особливостями творчої діяльності дітей є першочергове значення процесу створення продукту, легкість на початку орієнтувальної, інколи навіть не зовсім осмисленої діяльності, суб'єктивна новизна відкриттів, відсутність внутрішніх бар'єрів, що породжують скутість, ускладнюють творчість тощо.

Внутрішньою передумовою творчої діяльності, ядром творчості є творчий потенціал, як можливі творчі прояви особистості; творчі можливості,

які закладені з народження та розкриваються в різних сферах творчої діяльності. Творчий потенціал дітей розглядається як творчі здатності дитини, як її креативність, яка може проявлятися в мисленні, спілкуванні, іграх і характеризувати особистість як в цілому, так й її окремі здібності, продукти творчої діяльності, процес їх створення. Характеризується творчий потенціал дітей різними рівнями прояву їх загальної обдарованості, творчих можливостей, а його розвиток нерозривно пов'язаний з проблемою розвитку здібностей дитини. Здібності, що проступають у вираженості тієї чи іншої функції, у відмінності в ступені прояву якісних сторін функції у різних людей, проявляються по-різному, як: загальні інтелектуальні здібності; конкретні досягнення; спілкування та лідерство; творчість і продуктивна діяльність; художньо-образотворчі здібності; психомоторні здібності.

Свій пізнавальний, творчий досвід діти збагачують через спостереження, експериментування з предметами, їх властивостями та функціональністю. Результатом такої діяльності дитини є її образ світу. Формування перцептивних дій, сенсорних феноменів підкоряється загальним закономірностям і проходить етапи, що нагадують у деякій мірі ті, які були визначені П. Гальперінім при вивченні формування розумових дій і понять. Чим більша кількість образів сприймання у дитини сформована, чим повніший їх зміст та досконаліші перцептивні навички, тим повніші і змістовніші дитячі моделі-репрезентації дійсності та картина світу дитини в цілому.

Дитячі феномени сприймання, пізнання дійсності згодом стають яскравими зірочками знань дітей, передумовою їхніх інтелектуальних та творчих досягнень у майбутньому. Яскрава пізнавальна активність дошкільника, що являється важливою ознакою дитячої творчості стає могутнім розвивальним механізмом творчості та основою її пізнавальної мотивації.

Все це ще раз підкреслює необхідність своєрідної стратегії педагогічної поведінки дорослих та необхідність гуманістичних технологій роботи з дітьми. Суттєвими тут у першу чергу є зовнішні фактори, що включають, окрім

педагогічних систем та рівня освіти, добробут сім'ї, умови і спосіб життя, соціальні та економічні умови в державі і навіть її історичний спадок. Не менш важливою є організація навчання шляхом створення спеціального розвивального предметно-просторового середовища, в якому дитина знаходила б стимули для самонавчання та саморозвитку. Вирішальна при цьому спільність «дитина-дорослий», особистісно-орієнтовна модель виховання, основною метою якої є сприяння становленню дитини як особистості. Це передбачає забезпечення почуття психологічної захищеності – довіри дитини до світу, радість існування; формування основ особистості; розвиток індивідуальності дитини.

Важливо поширювати та заохочувати різноманітні форми творчої діяльності, серед яких особливу роль відіграють творчі ігри – ігри, які діти придумують самі, відображаючи враження від пізнання навколишнього світу. Невичерпні творчі можливості розвитку має й театральна-ігрова діяльність, що займає значиме місце серед інших видів творчості. Краса та мистецтво відіграє велику роль у пробудженні естетичної чутливості дітей, розвитку їхніх кращих людських почуттів, формуванні морального обличчя дитини, тобто мистецтво є потужним прийомом становлення творчої особистості дитини. Загалом художньо-естетичне виховання передбачає цілеспрямований систематичний розвиток здатності дитини бачити красу навколишнього світу та вирішує ряд важливих завдань формування естетичного ставлення, навичок творчого сприймання, естетичних почуттів, їх художньо-творчих здібностей, основ естетичного смаку.

Зародження творчих начал дитини, її майбутнє залежить від педагога, учителя, від його умілості та професіоналізму в педагогічній діяльності. Щоб відповідати вимогам свого часу, своєї професії, гарантувати збереження дитячої творчості, високу якість освіти, педагогу необхідно щиро прагнути стати професіоналом своєї справи, досягти вершин педагогічної майстерності, демонструвати власний приклад творчої поведінки, володіти інформацією та

навичками діагностики та стимулювання творчих процесів, творчих умінь дітей тощо.

Театрально-ігрова діяльність відіграє важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей, що і доведено нами у нашому дослідженні.

Для виявлення рівня розвитку творчиз здібностей старших дошкільників ми використали завдання «Зобразь героя улюбленої казки» та спостереження за театрально-ігровою та самостійною ігровою діяльністю дітей.

Аналіз результатів виконання всіх завдань та спостереження показали, що в орчі здібності дітей старшого дошкільного віку розвинено на середньому та низькому рівні.

Для виправлення цієї ситуації нами обґрунтовано та експериментально перевірено систему роботи з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театрально-ігрової діяльності, яка реалізувалася в процесі групових та індивідуальних занять. Реалізація запропонованої системи передбачала дотримання принципів: принцип системного підходу, онтогенетичний принцип, принципи наочності, послідовності, заміщення, врахування провідного виду діяльності, розвитку, доступності, свідомості, науковості, системності.

Театралізовану діяльність проводили комплексно, послідовно, за етапами. Перший етап (мовленнєвий) передбачав формування мовленнєвих вмінь і навичок дітей через використання різних видів мовленнєвих вправ, пальчикових ігор, імітаційних вправ, ігор-медитацій, дидактичних ігор, артикуляційних та голосових вправ, вправ на розвиток комунікативного мовлення, рухливих ігор на закріплення граматичних категорій, ігор з музичним супроводом.

Другий етап (художньо-продуктивний, творчий) включав в себе: читання художніх творів; вивчення текстів; робота з іграшками, ляльками; різні способи роботи пальчиків; виготовлення атрибутів та декорацій; розподіл сценічних ролей.

Третій етап (художньо-естетичний, сценічний) передбачав показ: вистав, ігор – драматизацій, п'єс, інсценівок.

Ми використовували різні форми роботи.

Форми організації театралізованої діяльності ми систематизували та узгодили з перспективним плануванням. Також нами була створена добірка пальчикових ігор та вправ, ігор-медитацій, артикуляційних вправ, мовленнєвих ігор, рухливих ігор, власна авторська добірка творів за мотивами казок.

Розробили систему інтегрованих занять із застосуванням театралізованої діяльності, різних видів театру залежно від використання ігрового матеріалу та способу його розміщення: театр іграшок, настільний театр, пальчиковий театр, театр рукавичок, ляльковий театр, стендовий театр, театр кухлів, тіньовий театр, драматичний театр, силуетний театр. Всі форми роботи були спрямовані на розвиток творчих здібностей старших дошкільників.

Для виявлення рівня розвитку творчих здібностей старших дошкільників після впровадження розробленої системи роботи, ми використали ті ж методи, що і під час констатувального етапу експерименту. Дані контрольного етапу дослідження показали, що у дітей в експериментальній групі значно покращилися результати. Зіставлення результатів виконання завдань дозволило зробити висновок, що розроблена нами експериментальна система роботи з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театральної-ігрової діяльності є ефективною та може бути використана у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Отже, можна стверджувати, що отримані в ході нашого дослідження дані підтверджують, що в роботі з дітьми старшого дошкільного віку доцільно систематично і цілеспрямовано використовувати театральну-ігрову діяльність як ефективний засіб розвитку творчих здібностей.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕДАГОГАМ

1. Ознайомлюйте дітей з різними видами мистецтва через споглядання картин у музеях образотворчого мистецтва, переглядом репродукцій у комп'ютерному режимі, журналах, книгах, відвідуючи різноманітні виставки.
2. Вправляйте у визначенні жанру живопису: пейзаж, натюрморт, портрет, казковий, побутовий, анімалістичний.
3. Надавайте змогу самостійно зображувати предмети побуту, тварин, дерева, транспорт, людей тощо.
4. Підтримуйте бажання малювати, ліпити, аплікувати, конструювати, передавати свої враження в зображеннях.
5. Виважено ставтесь до вибору матеріалів зображення, спонукайте до основ рукоділля: вишивання, шиття, бісероплетіння.
6. Заохочуйте творчість дитини, підтримуйте її ініціативу.
7. Надавайте дитині змогу слухати досконалі за формою, доступні для розуміння сольні та хорові твори.
8. Підтримуйте бажання слухати музику, емоційно відгукуватися на неї, передавати свої враження.
9. Виважено ставтеся до вибору дитиною музичних творів для прослуховування, пропонуйте їй увазі не лише легку, ритмічну дорослу музику, а й класичну та дитячу.
10. Вправляйте дошкільників у визначенні жанру музичного твору, називанні інструмента, на якому його виконують.
11. Використовуйте музику в аудіо- та відеозаписах.
12. Організуйте перегляд доступних дітям за змістом оперних і балетних вистав, відвідування концертів, музеїв.

13. Навчайте дитину розрізняти «музику природи» – співи птахів, звуки різних комах, шелест листя дерев та хвиль води тощо, порівнювати природну музику зі створеними людьми мелодіями, знаходити в них спільне та відмінне.

14. Використовуйте високохудожню музику з яскравими образами, різними настроями, під яку дитина може по-різному відтворювати ходьбу, біг, стрибки, рухи танцю тощо.

15. Розвивайте вокальні дані дошкільника, його музичні та акторські здібності.

16. Вправляйте дитину в умінні співати дзвінко, легко, правильно інтонуючи мелодію.

17. Викликайте в дошкільника піднесене, радісне самопочуття від співу.

18. Навчайте сприйнятливості до емоційної реакції на музичний твір.

19. Залучайте дитину до спільних співів.

20. Сприяйте виникненню бажання придумувати нескладні мелодії.

21. Залучайте до театральної-ігрової діяльності.

22. Створіть театр удома: розігруйте елементарні життєві ситуації з іграшками, інсценізуйте знайомі літературні твори, казки, оповідання, вірші.

23. Звертайте увагу дитини на осмислення змісту художніх творів, особливості характерів та поведінки різних персонажів.

24. Навчайте оволодівати засобами емоційної виразності, виражати почуття мімікою, жестами, інтонацією, словами; вправляйте в цьому.

25. Заохочуйте творчість дитини, підтримуйте її ініціативу, схвалюйте вдале виконання ролі.

26. Відвідуйте разом з дітьми театри (ляльковий, драматичний, юного глядача та інші).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі: [Пер. з рос. – 2 вид.] Київ: Томіріс, 2002. 291 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990. 232 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 11.04.2022)
4. Белова О. Потенціальні можливості наших дітей. Дошкільне виховання. 1994. № 6. С. 18-19.
5. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави: Навчально-методичний посібник. Тернопіль, 1999. 107 с.
6. Біла І. Вчимо дивитися і творити. Дошкільне виховання. 2004. № 4. С. 14-18.
7. Білан О. І., Возна Л.М.. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264с.
8. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.
9. Боса Л.П., Хоменко Л.М. Азбука театру. Ігри – заняття для дітей старшого дошкільного віку. Київ. Навчальний посібник. 22 с.
10. Валькова В. Б. Чарівний світ творчості. Обдарована дитина. 2002. № 2. С. 10-11.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
12. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. Донецьк, 2001. 218 с.
13. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному дитинстві: Автореф. дис... д-ра наук. Київ, 2002. 32 с.

14. Гавриш Н.В. Розвиток словесної творчості дітей як педагогічна проблема. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Вип 12. с. 5-12.
15. Горлова А. Інструменти розвитку творчого потенціалу дитини. Початкова школа. 2007. № 3. С. 10-17.
16. Грабовець О. Д. Розвиток творчого потенціалу дітей. Обдарована дитина: Науково-практичний освітньо-популярний журнал. 2004. № 10. С. 14-18.
17. Дабіжа Л. Розвивати творчий потенціал: [образотв. діяльн. дошкільнят]. Дошкільнє виховання. 2002. № 11. С. 10-11.
18. Дикун С. Спостерігати, мислити, творити. Дошкільнє виховання. 2001. № 9. С. 10-12.
19. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. Проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол. : Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2016. 304 с.
20. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
21. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 11.04.2022)
22. Закон України Про дошкільну освіту URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 11.04.2022)
23. Збельська Н., Карпуніна Л. Стара казка на новий лад. Дошкільнє виховання. 2001. №5. с. 26-28
24. Кулачківська С. Новий погляд на стару проблему. Гуманістичний підхід до розвитку дітей. Дошкільнє виховання. 2002. №7. С. 15-17.
25. Кулик М. Нетрадиційна робота з казкою. Дошкільнє виховання. 2002. №12. с 14-15.
26. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкільця: У 3-х частинах. Ч.2: Навч. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с.

- 27.Луцак Н. Народні ігри як засіб збагачення дитячої лексики «Дрібу, дрібу, дрібушечки»: методичні рекомендації. Київ. *Дошкільне виховання*. 1999. №4. С. 5-7.
- 28.Макаренко Л.В. Театр і театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі освіти: монографія. Донецьк: ЛАНДОН-XXI. 2011. 211с.
- 29.Митник О. Я. Завдання для розвитку творчих здібностей дітей : (Виконуються дітьми під керівництвом батьків). Обдарована дитина. 2002. № 3. С. 55-57.
- 30.Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Волощук В. О., 2017. 163 с.
- 31.Олійник О. Удосконалення акторської майстерності педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №9, 2013, С. 20-27.
- 32.Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
- 33.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для — студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с.
- 34.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ: Академвидав, 2006. 356 с.
- 35.Про Національну доктрину розвитку освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення 11.04.2022). С.108-144.
- 36.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Рад.школа, 1986. 139 с.
- 37.Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори. Київ: Рад. школа, 1976.Т.2. 473 с.
- 38.Сучасний дошкільний заклад: середовище для розвитку: навчально-методичний посібник. авт.-упоряд.: М.І. Каратаєва, О.А. Денисова, Л.А. Грицюк. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. 352с.

39. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей: методичні рекомендації. *Дошкільне виховання*. 2000. № 2. С. 6-8.
40. Шевчук А. Творче освоєння дитиною світу культури. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. №12. С. 4-10.
41. Шульга Л. М. Розвиток художніх здібностей дітей дошкільного віку заняттях з малювання. *Обдарована дитина*. 2004. № 9. С. 43-63.
42. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л.Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.